

Województwo
Śląskie

100-LECIE

POWSTAŃ ŚLĄSKICH

1919–1920–1921

Załącznik
do uchwały nr 655/219/VI/2021
Zarządu Województwa Śląskiego
z dnia 17.03.2021 r.

RAPORT Z WYKONANIA W 2020 ROKU

PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII

W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

NA LATA 2017 – 2020

Katowice 2021 rok

I. WSTĘP

Program przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020 został przyjęty przez Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą nr VI/34/8/2017 z dnia 13 lutego 2017 roku. *Program* przygotowano w oparciu o doświadczenia zdobyte podczas realizacji poprzednich jego edycji oraz diagnozę problemów narkotykowych, przy wsparciu powołanego przez Zarząd Województwa Śląskiego zespołu specjalistów, w skład którego weszli przedstawiciele ochrony zdrowia, pomocy społecznej, oświaty, policji, wymiaru sprawiedliwości, samorządów oraz organizacji pozarządowych.

Misją *Programu* jest przeciwdziałanie narkomanii w województwie śląskim. Wyznaczone cele operacyjne i działania umożliwiały wdrożenie szerokiego wachlarza oddziaływań profilaktycznych, edukacyjnych, prewencyjnych, leczniczych oraz reintegracyjnych prowadzonych we współpracy z różnymi podmiotami działającymi w obszarze przeciwdziałania narkomanii. Jego adresatami były osoby fizyczne, prawne i podmioty nieposiadające osobowości prawnej, realizujące zadania w obszarze przeciwdziałania narkomanii, osoby z grup ryzyka, uzależnione i ich rodziny oraz wszyscy mieszkańcy województwa śląskiego. *Program przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020* uwzględniał rekomendacje zawarte w dokumentach programowych regionalnych, krajowych i międzynarodowych.

Środki finansowe na realizację *Programu* pochodzą z dochodów uzyskiwanych przez Województwo Śląskie z tytułu wydawania zezwoleń na obrót hurtowy napojami alkoholowymi o zawartości do 18% alkoholu, zgodnie z art. 9³ ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Dopuszcza się możliwość realizacji zadań z obszaru przeciwdziałania narkomanii współfinansowanych z innych źródeł oraz współfinansowanie działań realizowanych wspólnie z partnerami *Programu*.

W raporcie zaprezentowano sytuację dotyczącą problematyki narkomanii w województwie śląskim w oparciu o dostępne dane oraz wyniki prowadzonych badań. Kolejną część poświęcono szczegółowemu omówieniu zadań zrealizowanych w ramach *Programu* w 2020 roku. W ostatniej części zawarto wnioski i rekomendacje do prowadzenia działań w kolejnym roku, opracowane w oparciu o diagnozę problemu i doświadczenie w realizacji zadań w przedmiotowym obszarze.

II. EPIDEMIOLOGIA ZJAWISKA NARKOMANII

Używanie narkotyków w populacji generalnej

Z badań terenowych przeprowadzanych w 2019 roku przez Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii we współpracy z firmą KANTAR Polska¹ wynika, że spośród nielegalnych substancji psychoaktywnych dla respondentów w wieku 15-64 lat najłatwiejsze było zdobycie marihuany i haszyszu. Do łatwego zdobycia

---

¹ A. Malczewski, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Wyniki ostatnich badań w: Serwis Informacyjny UZALEŻNIENIA* nr 2/20(90). Artykuł dotyczy badania terenowego zrealizowanego przez Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii we współpracy z firmą KANTAR Polska. Przeprowadzone ono zostało w dwóch transzach: 08.11-18.12.2018 roku i 22.02-26.03.2019 roku (Badanie realizowane techniką bezpośredniego wywiadu ankietarskiego w domach respondentów w metodologii CAPI, tj. kwestionariusz na laptopie – 3013 respondentów. Wcześniejsze tego typu badanie przeprowadzone było 2014 roku), s. 44.

marihuany przyznał się co piąty badany (19,2%), natomiast co dziesiąty wskazał na amfetaminę (10,3%). Niższe wartości uzyskano dla ecstasy (8%), kokainy (7,4%) i heroiny (6,3%). Przedstawione wyniki dotyczyły całej badanej populacji w wieku 15-64 lata. W przypadku młodych dorosłych tj. osoby w wieku 15-34 lata odsetki są o wiele wyższe. Najłatwiejsza do zdobycia dla badanych wśród nielegalnych substancji psychoaktywnych była również marihuana i haszysz, co trzecia badana osoba (29,6%) deklarowała taką łatwość. Niższe wartości uzyskano dla amfetaminy (15,1%), ecstasy (11,8%), kokainy (10,8%) oraz heroiny (9,2%)².

Według ogólnopolskich badań w populacji generalnej zrealizowanych przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii na tle Europy w Polsce poziom rozpowszechnienia używania narkotyków, w tym najbardziej popularnej marihuany, wśród osób dorosłych nie jest wysoki. Średnia europejska dla osób w wieku 15-34 lata to 14%, podczas gdy w Polsce odsetek ten wynosi 9,8%. W całej badanej populacji (15-64 lata) wyższy odsetek odnotowano wśród mężczyzn – 15,4% niż wśród kobiet – 3,7%. Warto zauważyć, że wśród osób, które podejmowały leczenie z powodu uzależnień, największy odsetek zgłaszał problemy z marihuaną jako przyczynę rozpoczęcia leczenia, w drugiej kolejności z o wiele rzadziej używaną w populacji generalnej amfetaminą, do której zażywania w ciągu ostatnich 12 miesięcy przyznało się 0,4% badanych (15-34 lata)³.

Wśród respondentów (w wieku 15-64 lat) badań z 2019 roku, najbardziej popularnymi nielegalnymi substancjami była marihuana oraz haszysz, czyli przetwory konopi indyjskich. Do kontaktów z tą substancją psychoaktywną kiedykolwiek w życiu przyznało się 12,1% badanych. (w poprzednim pomiarze z 2014 roku było to 16,3%). W dalszej kolejności lokowały się „dopalacze” – 3,9% (1,3% w 2014 roku), a następnie amfetamina 2,4% (1,7% w 2014 roku), halucynogeny 1,4% i ecstasy 1% (1,7% w 2014 roku). Konsumpcja pozostałych substancji nie przekroczyła poziomu 1,0%. Do używania jakiegokolwiek narkotyku przyznało się 16,1% badanych i jest to podobny odsetek jak w badaniu z 2014 roku (16,4%)⁴.

Według tych samych badań mężczyźni o wiele częściej niż kobiety sięgają po substancje psychoaktywne. Wśród badanych, 21,9% mężczyzn używało kiedykolwiek marihuany lub haszyszu (22,6% w 2014 roku), podczas gdy wśród kobiet wskaźnik ten wyniósł 10,3% (10,5% w 2014 roku). O wiele mniej kobiet (1,4%) niż mężczyzn (3,3%) używało amfetaminy (3% mężczyzn i 0,5% kobiet w 2014 roku)⁵.

Wśród użytkowników narkotyków najwyższe odsetki odnotowano wśród badanych w wieku 15-24 lata dla dowolnego narkotyku (13,1%), marihuany i haszyszu (9,6%), kokainy (0,9%) i ecstasy (0,7%). W grupie wiekowej 25-34 lata, bardziej rozpowszechnione były opioidy (1,2%) i amfetamina (1,6%). Najwyższy wskaźnik używania środków halucynogennych dotyczył młodych dorosłych w wieku 15-34 lata i wynosił 0,7%, a następnie osób w wieku 35-44 lata i wynosił 1,2%⁶.

---

² Ibidem.

³ *Raport o stanie narkomanii w Polsce 2018*, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2018, s.10;

⁴ A. Malczewski, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Wyniki ostatnich badań*: op. cit., s. 39-40.

⁵ Ibidem, s. 43.

⁶ Ibidem, s. 44.

Młodzież a środki psychoaktywne w województwie śląskim (wybrane aspekty)

W województwie śląskim badania dotyczące używania alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną przeprowadzono w ramach Europejskiego Programu Badań Ankiетowych w Szkołach ESPAD w latach: 2004, 2007, 2011, 2015 oraz 2019 na reprezentatywnej próbie uczniów w wieku 15-16 lat oraz w wieku 17-18 lat⁷.

Większość badanych w ramach ESPAD⁸ nigdy po substancje nielegalne nie sięgała. Porównując wyniki badania z 2019 roku z wynikami z lat poprzednich odnotować trzeba spadek eksperymentowania ze zdecydowaną większością substancji. Dotyczy to zarówno młodszej jak i starszej grupy badanych. Wśród osób mających doświadczenie z zażywaniem substancji psychoaktywnych, najczęściej eksperymentowano z marihuaną lub haszyszem (21,2% wśród uczniów klas młodszych i 38,3% w starszej grupie), następnie z lekami uspokajającymi i nasennymi bez przepisu lekarza (odpowiednio 14,6% i 17,2%), na trzecim miejscu znalazły się substancje wziewne (odpowiednio 10,2% i 7,4%), a na czwartym leki przeciwbólowe w celu odurzania się (odpowiednio 6,7% i 5,2%).

Wśród 15-16 latków co najmniej trzyprocentowe rozpowszechnienie osiągnęły jeszcze alkohol zażywany razem z tabletkami (5,1%) i alkohol zażywany razem z marihuaną lub haszyszem (11,2%). Wśród starszych uczniów analogiczna lista środków również obejmuje alkohol razem z tabletkami (8,3%), alkohol razem z marihuaną lub haszyszem (22,9%), amfetaminę (4,7%), LSD lub inne halucynogeny (4,0%) i ecstazy (5,1%). W przypadku większości substancji rozpowszechnienie eksperymentowania jest większe wśród starszej młodzieży. Jedynie do doświadczeń z substancjami wziewnymi i używania leków przeciwbólowych nieco częściej przynajmniej młodzież z młodszej kohorty⁹.

Używanie substancji psychoaktywnych chociaż raz w swoim życiu przez uczniów w wieku 15-16 lat i uczniów w wieku 17-18 lat – odsetki badanych w %

Młodzi uczniowie (15-16 lat)		Wyszczególnienie	Starsi uczniowie (17-18 lat)	
Polska	województwo śląskie		województwo śląskie	Polska
21,4	21,2	Marihuana lub haszysz	38,3	37,2
8,6	10,2	Substancje wziewne	7,4	6,9
15,1	14,6	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	17,2	18,3
6,6	6,7	Leki przeciwbólowe w celu odurzania się	5,2	5,9
4,2	2,5	Amfetamina	4,7	4,7
3,0	1,8	Metamfetamina	2,9	2,9
3,2	2,1	LSD lub inne halucynogeny	4,0	4,2
1,4	1,2	Crack	1,0	1,1
2,9	1,4	Kokaina	2,9	3,1
1,3	0,6	Relevin	0,6	0,9
1,9	1,0	Heroina	1,0	1,5
3,3	2,3	Ecstasy	5,1	5,1
2,3	1,8	Grzyby halucynogenne	1,2	2,2
1,4	0,7	GHB	0,8	1,1

⁷ Ł. Wieczorek, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną*. Raport z badań ankiетowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2019 roku. Europejski Program Badań Ankiетowych w Szkołach (European School Survey Project on Alcohol and Drugs – ESPAD), Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2019. Badanie zostało sfinansowane z budżetu województwa śląskiego w ramach realizacji *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020* oraz *Programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie śląskim na lata 2016-2020*.

⁸ Ł. Wieczorek, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną* ....., op.cit. s. 118.

⁹ Ibidem, s. 41-43.

**Raport z wykonania w 2020 roku
Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020**

Młodzi uczniowie (15-16 lat)		Wyszczególnienie	Starsi uczniowie (17-18 lat)	
Polska	województwo śląskie		województwo śląskie	Polska
2,1	0,9	Narkotyki wstrzykiwane za pomocą igły i strzykawki	2,4	1,9
5,3	5,1	Alkohol razem z tabletkami	8,3	6,9
2,6	2,2	Sterydy anaboliczne	1,8	2,1
12,1	11,2	Alkohol razem z marihuaną lub haszyszem	22,9	24,1

Źródło: Ł. Wiczorek, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2019 r.*, Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD, s. 43.

Od 2011 roku obserwujemy stabilizację trendu spadkowego odsetków uczniów w młodszej grupie (15-16 lat) eksperymentujących z przetworami konopi i innymi substancjami, natomiast w grupie starszej (17-18 lat), w 2015 roku nastąpił wzrost w stosunku do 2011 roku, by wrócić w 2019 roku do podobnego poziomu. Pomiar z 2019 roku pokazał, że używanie przetworów konopi ogółem spadło. Podobnie stało się z używaniem w obu grupach wiekowych innych środków, za wyjątkiem eksperymentowania z ecstazy przez 17-18 latków, gdzie obserwujemy tendencję wzrostową¹⁰.

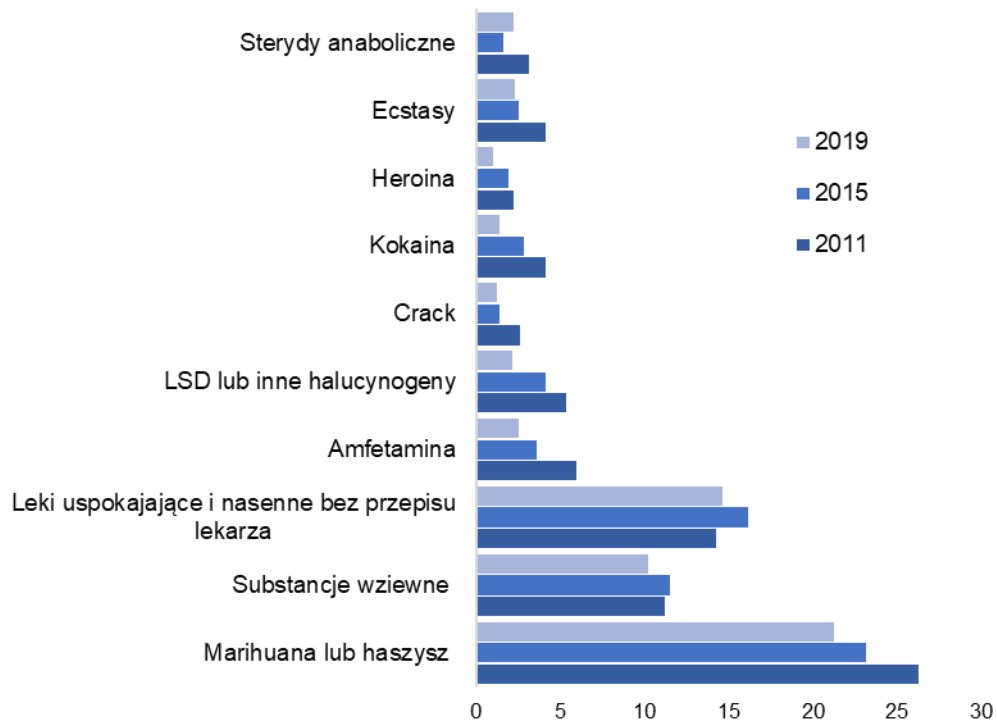
**Używanie substancji kiedykolwiek w życiu w województwie śląskim
w latach 2011, 2015 i 2019**

Młodzież w wieku 15-16 lat			Substancja psychoaktywna	Młodzież w wieku 17-18 lat		
2011	2015	2019		2011	2015	2019
26,2	23,1	21,2	Marihuana lub haszysz	39,5	45,9	38,3
11,2	11,5	10,2	Substancje wziewne	7,7	8,2	7,4
14,2	16,1	14,6	Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	16,8	17,6	17,2
5,9	3,6	2,5	Amfetamina	7,6	9,0	4,7
5,3	4,1	2,1	LSD lub inne halucynogeny	5,6	6,8	4,0
2,6	1,4	1,2	Crack	1,8	2,4	1,0
4,1	2,8	1,4	Kokaina	3,1	4,5	2,9
2,2	1,9	1,0	Heroina	2,2	3,0	1,0
4,1	2,5	2,3	Ecstasy	4,1	4,5	5,1
3,1	1,6	2,2	Sterydy anaboliczne	1,9	3,0	1,8

Źródło: Ibidem, s. 121.

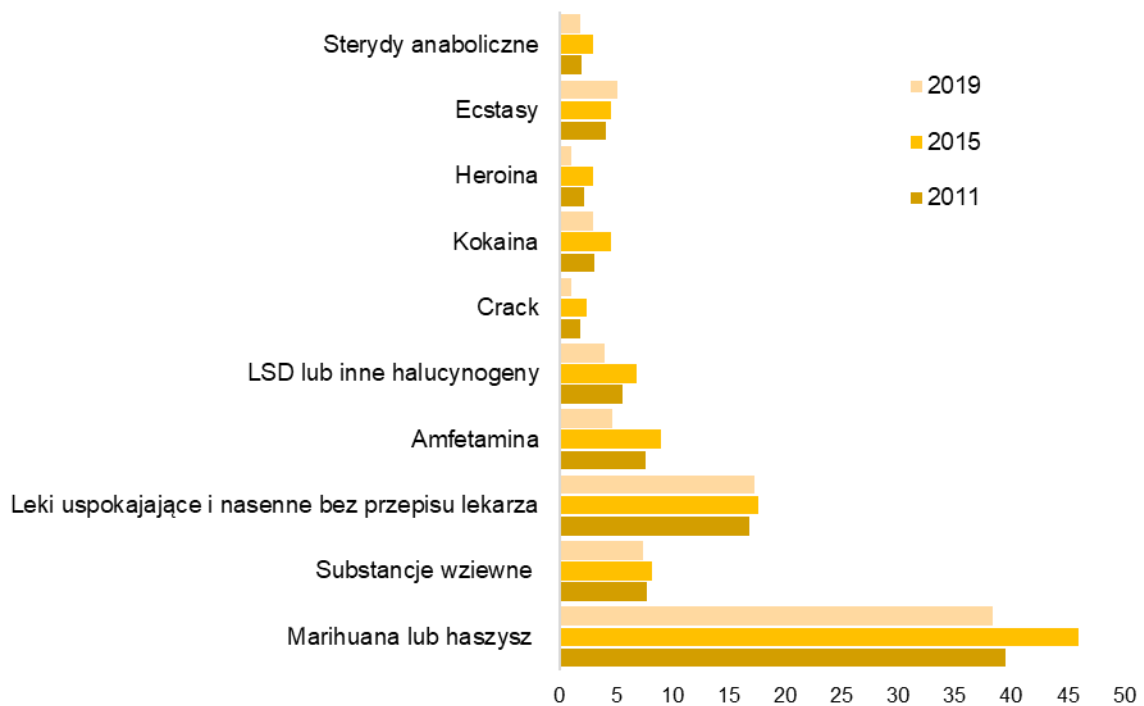
¹⁰ Ibidem, s. 118.

**Używanie substancji kiedykolwiek w życiu w województwie śląskim
w latach 2011, 2015 i 2019 przez młodzież w wieku 15-16 lat (odsetki uczniów)**

Źródło: Ibidem, s. 121.

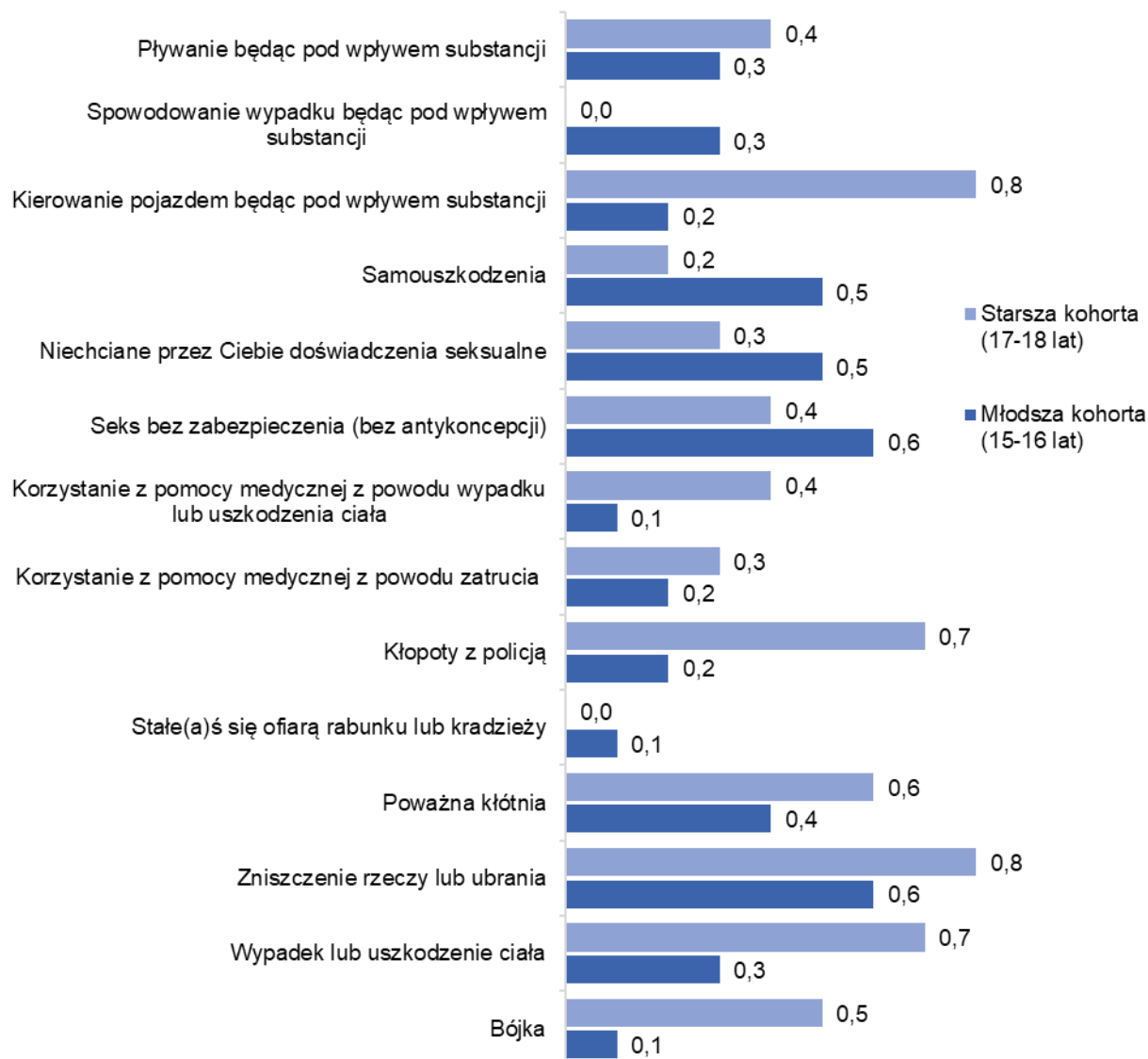
**Używanie substancji kiedykolwiek w życiu w województwie śląskim
w latach 2011, 2015 i 2019 przez młodzież w wieku 17-18 lat (odsetki uczniów)**

Źródło: Ibidem, s. 121.

W jednym z pytań ankiety w ramach badań ESPAD, respondenci otrzymali listę problemów z prośbą, aby określili, czy w czasie ostatnich 12 miesięcy stały się ich udziałem w związku z pićm alkoholu, używaniem narkotyków bądź wystąpiły one, ale nie miały związku z używaniem tych substancji¹¹. Wyniki przedstawia poniższy wykres.

Doświadczanie poszczególnych problemów związanych z używaniem narkotyków w czasie ostatnich 12 miesięcy (województwo śląskie)

Źródło: Ibidem, s. 68-71.

Jak wskazują dane ujęte na wykresie w młodszej kohorcie najczęściej występującymi negatywnymi konsekwencjami było zniszczenie rzeczy lub ubrania (0,6%), seks bez zabezpieczenia (0,6%) oraz samouszkodzenie (0,5%) i niechciany seks (0,5%). Wśród starszej kohorty najczęściej występującymi negatywnymi konsekwencjami były zniszczenia rzeczy lub

¹¹ Ibidem, s. 68-71.

ubrania (0,8%) oraz kierowanie pojazdem (0,8%), wypadek lub uszkodzenie ciała (0,7%) oraz kłopoty z policją.

Jednym z czynników chroniących skutecznej profilaktyki uzależnień jest zarówno prawidłowa postawa wobec zagadnień dotyczących oddziaływania substancji psychoaktywnych na organizm ludzki, jak też rzetelna wiedza na temat wielorakich niebezpieczeństw oraz szkód powodowanych stosowaniem tego typu środków. Świadomość ryzyka szkód powinna skłaniać do ograniczania podejmowania prób i stosowania tego typu substancji, tym samym minimalizując niebezpieczeństwa potencjalnych skutków i powikłań. W tej kwestii istotne są również oczekiwania wobec środków psychoaktywnych osób podejmujących ryzyko ich stosowania. W badaniu ESPAD przeprowadzonym w województwie śląskim w 2019 roku, obu grupom wiekowym zadano podobne pytanie w odniesieniu do przetworów konopi. Respondenci częścię za całkiem prawdopodobne lub pewne uważali konsekwencje pozytywne. Wśród nich wskazali:

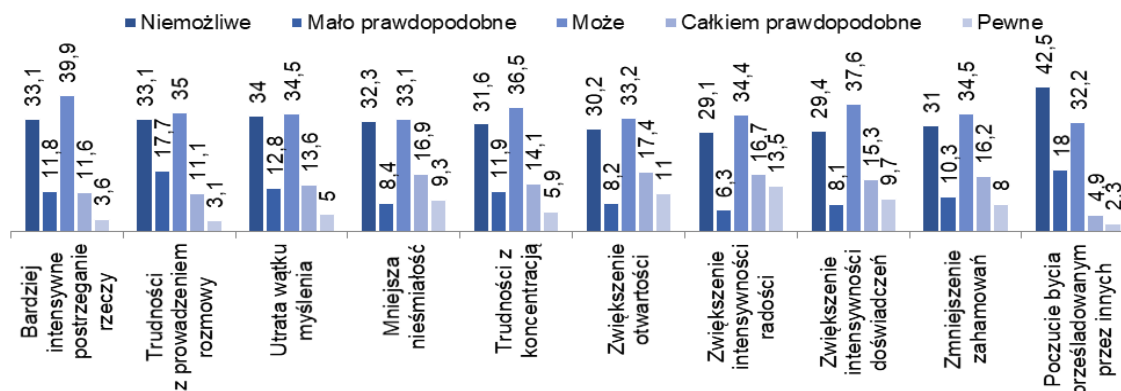
- zwiększenie intensywności radości (młodsza grupa – 30,2%, starsza grupa – 42,3%),
- zwiększenie otwartości (młodsza grupa – 28,4%, starsza grupa – 35,8%),
- w młodszej grupie mniejsza nieśmiałość (26,2%), w starszej – zwiększenie intensywności doświadczeń (32,8%).

Najczęściej oczekiwaną konsekwencją negatywną były:

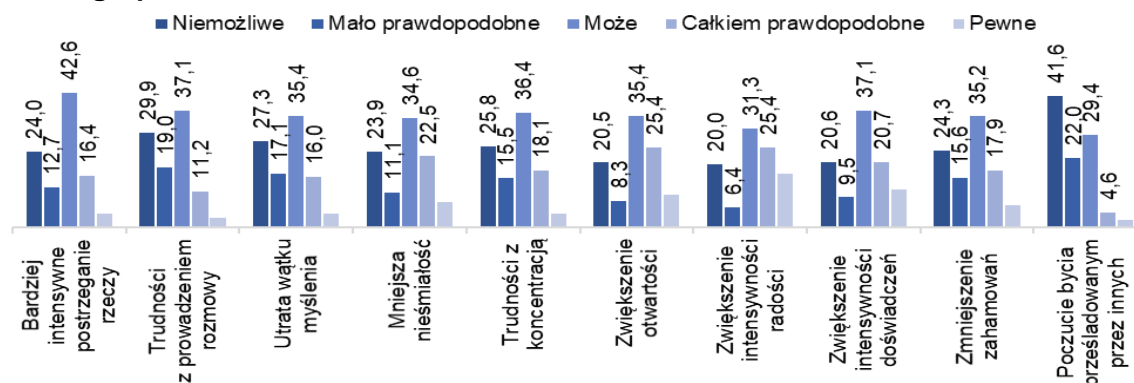
- trudności z koncentracją (młodsza grupa – 20,0%, starsza grupa – 22,3%),
- utrata wątku myślenia (młodsza grupa – 18,6%, starsza grupa – 20,2%),
- trudności w prowadzeniu rozmowy (młodsza grupa – 14,2%, starsza grupa – 14,0%).

Oczekiwania młodzieży województwa śląskiego dotyczące marihuany i haszyszu (odsetek badanych w %)

Młodsza grupa w wieku 15-16 lat

Starsza grupa w wieku 17-18 lat

Źródło: Ł. Wieczorek, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną*. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2019 roku, (ESPAD), Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2019, s. 74.

Używanie substancji psychoaktywnych, zwłaszcza, gdy sięgają po nie dzieci i młodzież nieświadomi zagrożeń jest związane z ryzykiem szkód osobistych i społecznych (zagrożenie rozwoju osobistego: zaniedbywanie obowiązków szkolnych, konflikty z prawem, konflikty z rodzicami, utrata zainteresowań), zdrowotnych (np. uzależnienia, zatrucia, zakażenia) oraz niekorzystnie wpływa na bezpieczeństwo (zachowania ryzykowne podejmowane w związku z używaniem substancji psychoaktywnych, np. skoki do wody w niebezpiecznych miejscach, przedwczesne i ryzykowne kontakty seksualne bez zabezpieczenia lub z przypadkowym partnerem, jazda samochodem z pijanym kierowcą itd.)¹². Używanie substancji psychoaktywnych w podobnym stopniu jest udziałem nastoletnich dziewczyn i chłopców, jest też wysoko skorelowane z zachowaniami prowadzącymi do problemów szkolnych (wagary, niskie oceny, specjalne ścieżki edukacyjne dla młodzieży nieprzystosowanej społecznie)¹³.

W ramach badań ESPAD¹⁴, młodzieży szkolnej w województwie śląskim przedstawiono listę środków legalnych oraz nielegalnych i poproszono aby na czterostopniowej skali od „nie ma ryzyka” do „duże ryzyko” ocenili ryzyko zaszkodzenia sobie w wyniku używania każdego z nich. Wyniki badania wskazują, że zdecydowana większość uczniów dostrzega ryzyko szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych. Nieliczni stwierdzają, że ich używanie nie jest związane z żadnym negatywnym następstwem. Stosunkowo najwięcej takich odpowiedzi padło przy eksperymentowaniu z marihuaną lub haszyszem oraz paleniu papierosów lub marihuany lub haszyszu od czasu do czasu.

Ryzyko związane z poszczególnymi substancjami jest jednak również różnicowane przez badanych, chociaż, jak się wydaje, w mniejszym stopniu. Jeśli wziąć pod uwagę tylko odsetki respondentów wybierających odpowiedź „duże ryzyko”, to na poziomie eksperymentowania za najbardziej groźną w opiniach badanych uznać można amfetaminę (45% w młodszej grupie i 50,5% w starszej grupie). W przypadku przetworów konopi odsetki te są wyraźnie niższe – 25,9% w młodszej kohorcie i 17,8% w starszej kohorcie. Największy odsetek badanych deklaruje, że regularne używanie amfetaminy obarczone jest dużym ryzykiem, natomiast regularne palenie tytoniu oceniane jako obarczone dużym ryzykiem było deklarowane przez niewiele mniejszą frakcję badanych. Należy zwrócić uwagę na ocenę ryzyka badanej młodzieży związanego z używaniem dopalaczy, gdzie eksperymentowanie z dopalaczami jako bardzo ryzykowne uznało 44% uczniów z młodszej kohorty i 51,6% starszej młodzieży, natomiast regularne ich używanie jest związane z dużym ryzykiem dla 83,6% młodszej młodzieży i 90,9% starszych uczniów. W obu grupach wiekowych regularne używanie dopalaczy jest uważane za bardzo ryzykowne przez większy odsetek badanych, niż ma to miejsce w przypadku ekstazy. Eksperymentowanie z syntetycznymi kannabinoidami było obarczone dużym ryzykiem w ocenie

---

¹² K. Ostaszewski, *Używanie substancji psychoaktywnych jako przejaw zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej*, w: *Dzieci się liczą 2017. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce*, w kwartalniku: Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka Vol. 16, No 1, 2017 (Redakcja naukowa: dr hab. Beata Gruszczyńska, prof. UW dr hab. Ewa Jarosz, prof. UŚ dr hab. Maria Kolankiewicz, prof. UW prof. dr hab. Zbigniew Lasocik, dr hab. Jacek Pyżalski, prof. UAM dr Małgorzata Sikorska, prof. dr hab. Wielisława Warzywoda-Kruszyńska. Publikacja została wydana w ramach programu grantowego „Bezpieczne dzieciństwo”(2013-2017) Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę finansowanego ze środków VELUX Foundations.), s. 134-135. <https://fdds.pl/corobimy/dzieci-sie-licza-2017/> (07.05.2020).

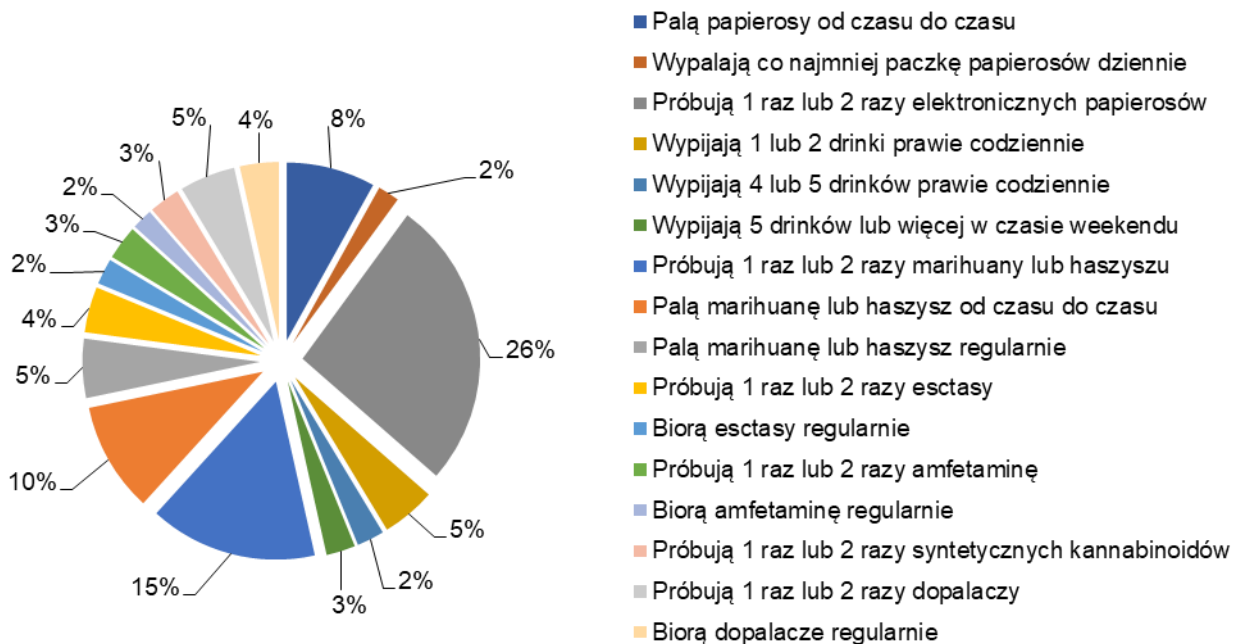
¹³ K. Ostaszewski, op. cit. Autor powołuje się na swoje doświadczenia naukowe pisze: „*Wiele wskazuje na to, że problemy szkolne sprzyjają używaniu substancji psychoaktywnych przez nastolatków, a używanie substancji utrudnia wywiązywanie się z obowiązków szkolnych. Te dwa obszary zachowań ryzykownych stanowią znaczne zagrożenie dla prawidłowego rozwoju młodzieży szkolnej (...)* Znaczne różnice ze względu na płeć w picciu alkoholu, paleniu tytoniu i używaniu narkotyków obserwowane w latach 90. XX w. w dużym stopniu się zmniejszyły lub uległy zatarciu w I dekadzie XXI w. (Ostaszewski i in. 2013; Sierosławski, 2015). *Problem używania tych substancji dotyczy więc znacznej części populacji nastolatków, a nie tylko „niegrzecznych” lub „problemowych” chłopców, choć stanowią oni niewątpliwie grupę dużego ryzyka.*”

¹⁴ Ł. Wiczorek, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków...*, op. cit., s. 84-89.

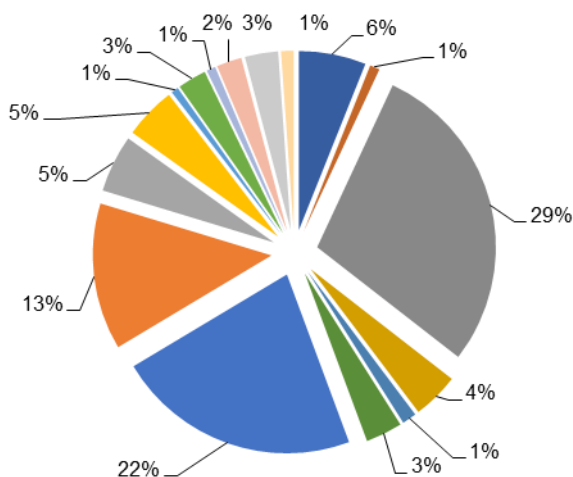
połowy respondentów (41,3% z młodszej grupy i 44,8% ze starszej)¹⁵. Odpowiedzi uczniów zestawiono na poniższych wykresach.

Ocena ryzyka związanego z używaniem poszczególnych substancji przez młodzież w województwie śląskim w 2019 roku (w %)

w wieku 15-16 lat

w wieku 17-18 lat

Źródło: Ibidem, s. 84-89.

Jednym z podstawowych czynników ryzyka sięgnięcia po substancje psychoaktywne jest ich wysoka dostępność, przy czym dostępność substancji nielegalnych oceniana jest niżej niż substancji legalnych. Odsetki uczniów młodszych, którzy uważają je za niemożliwe do

¹⁵ Ibidem.

Raport z wykonania w 2020 roku
Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020

zdobycia wahają się od 21,6% w przypadku konopi indyjskich, do 36,4% w odniesieniu do cracku. Odsetki młodzieży w wieku 15-16 lat stwierdzającej, że byłoby jej bardzo łatwo dostać poszczególne substancje wahają się od 14,6% w przypadku konopi indyjskich do 4,4% w przypadku cracku. W szkołach średnich badani w przypadku większości substancji nielegalnych w podobnym odsetku co młodszy uczniowie uznają je za bardzo łatwe do zdobycia, za wyjątkiem konopi indyjskich, które są w tej grupie częściej niż w młodszej grupie oceniane jako bardzo łatwe do zdobycia (21,1%). Uczniowie z obu kohort w dość wysokim odsetku uważają też, że dopalacze są substancją bardzo łatwą do zdobycia (8,8% młodszych i 12,4% starszych uczniów)¹⁶.

Dostępność marihuany i haszyszu deklarowana przez badanych w województwie śląskim uczniów z obu poziomów nauczania była oceniana podobnie w 2019 roku jak w 2015 roku, jednak wciąż wyżej niż w 2007 roku. Na poziomie ogólnopolskim do 2015 roku odnotowano stabilizację trendu, jednak w pomiarze z 2019 roku zauważa się spadek w dostępie do marihuany i haszyszu. W województwie śląskim w 2019 roku, w porównaniu do roku 2015, zarówno w młodszej jak i starszej kohorcie odnotowano spadek dostępu do wszystkich pozostałych substancji. Podobnie trend spadkowy odnotowano na poziomie ogólnopolskim¹⁷.

Z badań wynika, że najczęściej proponowanym młodzieży środkiem psychoaktywnym jest alkohol. Z propozycjami dotyczącymi substancji nielegalnych spotkało się najmniej badanych i stosunkowo najczęściej dotyczą one konopi. Chociaż raz w czasie ostatnich 12 miesięcy propozycję użycia konopi otrzymało 22,5% uczniów z klas młodszych i 36,2% uczniów klas starszych. Amfetaminę proponowano 4,2% badanych piętnasto-szesnastolatkom i 5,9% siedemnasto-osiemnastolatkom¹⁸. Na uwagę zasługuje wysoki odsetek uczniów, którzy spotykali się z propozycjami alkoholu nielegalnie wytworzonego domowym sposobem, czyli bimbru. W młodszej grupie z taką ofertą spotkało się 14,8% badanych, w starszej – 26,2%¹⁹.

Ekspozycja na propozycje poszczególnych substancji psychoaktywnych w %

Młodsza grupa (15-16 lat)		Substancja psychoaktywna	Starsza grupa (17-18 lat)	
Polska	województwo śląskie		województwo śląskie	Polska
66,3	63,3	Piwo	86,0	85,3
37,9	37,4	Wino	65,6	61,0
51,2	49,7	Wódka	78,9	75,6
23,2	22,5	Marihuana lub haszysz	36,2	34,6
4,0	3,5	LSD	4,2	4,1
5,1	4,2	Amfetamina	5,9	5,6
8,4	8,8	Leki uspokajające lub nasenne	5,7	7,4
2,2	2,5	Crack	1,5	1,8
3,8	3,3	Kokaina	3,3	3,7
4,1	4,1	Ecstasy	5,9	5,8
3,5	2,6	Heroina	2,5	2,3
2,8	3,0	Sterydy anaboliczne	1,9	2,3
3,5	3,0	Polska heroina (kompot)	1,6	2,3
15,6	14,8	Bimber	26,2	28,2

Źródło: Ibidem, s. 78.

¹⁶ Ibidem, s. 75.

¹⁷ Ibidem, s. 126.

¹⁸ Ibidem, s. 77-79

¹⁹ Ibidem.

Nowe substancje psychoaktywne (NSP). Dopalacze.

Problem „dopalaczy” (ang.: *smart drugs, legal highs*) określanych w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii²⁰ nowymi substancjami psychoaktywnymi – NSP pojawił się w Europie ok. 15 lat temu i rozwijał się na styku świata substancji legalnych i nielegalnych. Substancje te oferowane są w większości krajów europejskich oraz internecie. Wiedza na temat NSP jest wyrywkowa, zarówno na wymiarze farmakologicznym, jak społeczno-kulturowym. Brak nawet precyzyjnej naukowej definicji „dopalaczy”. Można je określić jako preparaty zawierające w swym składzie substancje psychoaktywne nie objęte kontrolą prawną. Niektóre z nich są pochodzenia roślinnego, inne syntetycznego. Dopalacze w zasadzie cieszą się statusem legalności – jednak obrót nimi odbywał się na zasadach pewnego wybiegu, stanowił ominięcie prawa.

Z używaniem NSP wiąże się wiele zagrożeń z uwagi na fakt, iż są to nieprzebadane substancje przyjmowane według nierozpoznanych wzorów. W efekcie brak doświadczeń z tymi substancjami u użytkowników zwiększa ryzyko powikłań. Niektóre z tych substancji można przypuszczać, że są bardziej niebezpieczne niż ich nielegalne odpowiedniki. W 2010 roku szpitale raportowały liczne przypadki zatruc, w tym śmiertelnych. Zgłaszały też trudności w niesieniu pomocy osobom, które zażyły „dopalacze”, ze względu na trudny do określenia skład toksykologiczny. Z drugą falą takich przypadków mieliśmy do czynienia w połowie 2015 roku.

Od 2011 roku w ramach badań ESPAD wprowadzone zostały pytania na temat kontaktów młodzieży z tymi substancjami. W tabeli poniżej przedstawiono porównanie wyników z 2019 roku z wynikami z poprzednich pomiarów w zakresie eksperymentowania, aktualnego i częstego używania dopalaczy w województwie śląskim i dla całego kraju. Używanie dopalaczy w młodszej i starszej grupie badanych znacznie zmalało, w tym w przypadku eksperymentowania zmalało około trzykrotnie względem poprzedniego pomiaru. Trend spadkowy dotyczy zarówno województwa śląskiego jak i kraju, jednak używanie dopalaczy pozostawało na niższym poziomie w województwie śląskim niż w kraju.

Używanie dopalaczy w latach 2011, 2015 i 2019

Grupa wiekowa młodzieży	Okres	województwo śląskie			Polska		
		2011	2015	2019	2011	2015	2019
15-16 lat	Kiedykolwiek w życiu	12,3	10,7	3,7	10,5	10,3	5,2
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	6,4	6,5	2,8	7,1	6,9	3,6
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,4	2,9	1,9	2,5	4,3	2,5
17-18 lat	Kiedykolwiek w życiu	15,0	15,3	4,8	15,8	12,6	5,3
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	5,6	7,4	2,6	9,0	6,0	3,5
	W czasie 30 dni przed badaniem	1,4	3,7	1,1	10,5	10,3	5,2

Źródło: Ibidem, s.124-125.

W województwie śląskim dopalacze najczęściej są kupowane w inny sposób niż w sklepie lub przez Internet (3,5% uczniów młodszych i 3,7% uczniów ze szkół ponadgimnazjalnych). Za pośrednictwem internetu takich zakupów dokonywało tylko 1,4% badanych w pierwszej i 1,1% badanych w drugiej grupie. Przy czym nie ma istotnych różnic w popularności

²⁰ Art. 4, pkt 11a Ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r. poz. 852 z późn. zm.): *nowa substancja psychoaktywna oznacza każdą substancję lub grupy substancji pochodzenia naturalnego lub syntetycznego w formie czystej lub w formie preparatu działającą na ośrodkowy układ nerwowy, inną niż substancja psychotropowa i środek odurzający, stwarzającą zgodnie z rekomendacją Zespołu do spraw oceny ryzyka zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi związanych z używaniem nowych substancji psychoaktywnych, o której mowa w art. 18b ust. 1 pkt 3, zagrożenia dla zdrowia lub zagrożenia społeczne porównywalne do zagrożeń stwarzanych przez substancję psychotropową lub środek odurzający, lub które naśladują działanie tych substancji, określoną w przepisach wydanych na podstawie art. 44f pkt 3.*

Raport z wykonania w 2020 roku
Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020

poszczególnych miejsc zaopatrzenia w dopalacze między województwem śląskim a całym krajem. W czasie ostatnich 12 miesięcy, dopalacze najczęściej używano w postaci mieszanki ziołowej do palenia (7,1% uczniów młodszych i 5,4% starszych). Inne postacie były wykorzystywane sporadycznie.

Ogólnie w województwie śląskim w porównaniu z poprzednimi latami, w 2019 roku zaobserwowano spadek aktywności podmiotów wprowadzających do obrotu środki zastępcze. W tym czasie przeprowadzono łącznie 3 kontrole i wizytacje - w 2 klubach nocnych i w 1 sklepie z e-papierosami, dotyczące podejrzenia wprowadzania do obrotu środków zastępczych, podczas gdy w 2018 roku 10, a w 2017 roku przeprowadzono ich łącznie 75. Podczas kontroli nie stwierdzono wprowadzania do obrotu środków zastępczych, podczas gdy w 2018 roku zabezpieczono wspólnie z Policją 680 opakowań produktów, z czego do badań laboratoryjnych Państwowi Powiatowi Inspektorzy Sanitarni pobrali 232 próbki wyrobów, co do których zachodziło podejrzenie, że są środkami zastępczymi. W 2017 roku pobrano 9 859 takich opakowań produktów, z czego do badań laboratoryjnych Państwowi Powiatowi Inspektorzy Sanitarni pobrali 404 próbki wyrobów, co do których zachodziło podejrzenie, że są środkami zastępczymi. Z przeprowadzonych wówczas ocen i badań bezpieczeństwa produktów wynikało, że wprowadzane do obrotu wyroby stanowią zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi. W badaniach prowadzonych w 2018 roku najczęściej wykrywano analogi strukturalne substancji wymienionych w załącznikach do ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii²¹.

W 2019 r. wydano 17 decyzji w w/w zakresie, od których wniesiono 1 odwołanie. Wszystkie decyzje dotyczyły osób prywatnych, które udostępniały lub udzielały środki zastępcze. Po potwierdzeniu wprowadzenia do obrotu środków zastępczych wymierzono stronom postępowania 3 kary pieniężne na kwotę 60 000,00 zł. W 2018 roku wydano 100 decyzji w powyższym zakresie, od których wniesiono 8 odwołań. 81 decyzji dotyczyło osób prywatnych, które udostępniały lub udzielały środki zastępcze. Po otrzymaniu wyników badań bezpieczeństwa produktów wymierzono stronom postępowania 24 kary pieniężne na kwotę 570 000,00 zł za wprowadzanie do obrotu produktów uznanych za środki zastępcze. W ramach prowadzonego postępowania II instancyjnego Śląski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny wydał 10 decyzji, na które złożono 4 skargi do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach²².

Po 2015 roku, w którym to odnotowano najwięcej przypadków, w kolejnych latach obserwuje się niewielki spadek ogólnej liczby interwencji medycznych w związku z zażyciem NSP. W latach 2015-2019 największa liczba przypadków zatruc została zgłoszona z województw śląskiego i łódzkiego, dalej wielkopolskie, mazowieckie i kujawsko-pomorskie. Warto zwrócić uwagę, że liczba zgłoszeń z tych województw stanowiła 51% wszystkich zgłoszeń w tym okresie. Najniższa liczba takich interwencji w analogicznym okresie miała miejsce w województwie opolskim²³.

---

²¹ Państwowa Inspekcja Sanitarna, *Ocena stanu sanitarno-epidemicznego województwa śląskiego 2017*, s. 35-36; oraz Państwowa Inspekcja Sanitarna, *Ocena stanu sanitarno-epidemicznego województwa śląskiego 2018*, s. 35-36.

²² Państwowa Inspekcja Sanitarna, *Ocena stanu sanitarno-epidemicznego województwa śląskiego 2018*, s. 35-36, Państwowa Inspekcja Sanitarna, *Ocena stanu sanitarno-epidemicznego województwa śląskiego 2019*, s. 47-48.

²³ Główny Inspektor Sanitarny, *Nowe narkotyki w Polsce 2017 – 2018*, Warszawa, 2019, s. 64.

Liczba zgłoszeń zatruc/podejrzeń zatruc NSP w latach 2015-2019
na terenie kraju i poszczególnych województw

Województwa	Lata					
	2015	2016	2017	2018	2019	Łącznie 2015-2019
dolnośląskie	280	114	110	141	69	714
kujawsko-pomorskie	480	208	250	262	128	1 328
lubelskie	206	189	190	274	85	944
lubuskie	413	143	63	157	106	882
łódzkie	1499	1 441	961	1 094	625	5 620
małopolskie	149	112	279	150	56	746
mazowieckie	433	203	271	304	136	1 347
opolskie	30	6	12	16	6	70
podkarpackie	143	39	21	52	20	275
podlaskie	142	48	54	52	24	320
pomorskie	390	253	176	110	67	996
śląskie	1855	987	1 266	1 117	595	5 820
świętokrzyskie	142	142	106	62	16	468
Warmiński-mazurskie	308	98	118	94	44	662
wielkopolskie	712	324	395	290	139	1 860
zachodniopomorskie	187	62	52	85	32	418
Razem	7 369	4 369	4 324	4 260	2 148	22 470

Źródło: Nowe narkotyki. Dopalacze. Wybrane zagadnienia toksykologii współczesnej, praca zbiorowa pod redakcją Anny Krakowiak, Warszawa 2019, s.29-30 oraz Główny Inspektor Sanitarny, Stan sanitarny kraju w 2019 roku, Warszawa, s. 153-154.

Do rejestru zatruc w 2019 roku zostały włączone 2 148 przypadki interwencji medycznych (IMed), zakwalifikowane jako podejrzenie zatrucia lub zatrucie nowymi substancjami psychoaktywnymi/środkami zastępczymi. Największa liczba zgłoszeń pochodziła z województwa łódzkiego (625), śląskiego (595) oraz województw wielkopolskiego (139) i mazowieckiego (136). Najmniejsza liczba zgłoszonych IMed wpłynęła z województwa opolskiego (6), świętokrzyskiego (16) oraz województwa podkarpackiego (20)²⁴.

Średnia krajowa w całym 2016 roku wyniosła 11,19 przypadków na 100 tysięcy, w województwie śląskim było to 21,41, podczas gdy 2015 roku wyniosła 18,92, a w województwie śląskim było to 40,34. Średnia krajowa w całym 2017 roku wyniosła 11,00 przypadków na 100 tysięcy, w województwie śląskim było to 27,72, natomiast w 2018 roku średnia krajowa ułożyła się na poziomie 11,08, a w województwie śląskim 24,53 notując spadek w stosunku do roku poprzedniego. W 2019 roku średnia krajowa była najniższa w omawianym okresie i wyniosła 5,60, podobnie było w województwie śląskim, gdzie wskaźnik wyniósł 13,15²⁵.

W 2019 roku do rejestru zatruc zostało włączonych 2 148 przypadków interwencji medycznych zakwalifikowanych jako podejrzenie zatrucia lub zatrucie środkami zastępczymi. Największa liczba zgłoszeń pochodziła z województwa łódzkiego (625), śląskiego (595) oraz wielkopolskiego (139) i mazowieckiego (136)²⁶.

Uwzględniając dodatkowe źródła danych z zakładów medycyny sądowej, laboratoriów toksykologicznych i Prokuratury należy stwierdzić, że w 2019 roku w wyniku zażycia nowych narkotyków zmarły 184 osoby (w 2018 roku – 162 osoby). Największa liczba zgonów miała

²⁴ Główny Inspektor Sanitarny, *Stan sanitarny kraju w 2019 roku*, s. 153-154.

²⁵ Ibidem, s. 153

²⁶ Ibidem, s. 153-154.

miejsce w województwie mazowieckim – 72, a następnie w śląskim – 41 i dolnośląskim – 13 (w roku 2018 najwięcej zgonów zanotowano w województwie śląskim – 67, następnie w łódzkim – 16 i dolnośląskim – 16²⁷).

Leczenie uzależnienia w województwie śląskim

Leczenie w Polsce w placówkach leczniczych jest bezpłatne. Istnieją zróżnicowane formy leczenia w zależności od rodzaju substancji, świadomości społecznej, dostępności. Terapia uzależnienia odbywa się:

- w placówkach ambulatoryjnych, tj. w poradniach leczenia uzależnień, oddziałach dziennych,
- w ośrodkach stacjonarnych dla osób uzależnionych od narkotyków,
- w oddziałach odwykowych (najczęściej przy szpitalach psychiatrycznych – są to oddziały detoksykacyjne i terapeutyczne),
- w ośrodkach leczenia substytucyjnego (leczenie polega na kontrolowanym, doustnym podawaniu leku o działaniu podobnym do opiatów, czystym chemicznie i biologicznie; w Polsce jest to głównie metadon).

Cechą uzależnienia jest pojawienie się objawów abstynencyjnych przy odstawieniu lub zmniejszeniu dawki narkotyków, wymaga to często leczenia na oddziałach detoksykacyjnych. Leczenie takie trwa od kilku do kilkunastu dni. W poradni terapia trwa do 2 lat i dłużej. Dla osób uzależnionych od narkotyków terapia stacjonarna na oddziale dziennym trwa do pół roku, a w ośrodku stacjonarnym od roku do półtora roku²⁸.

W systemie leczenia osób uzależnionych od środków psychoaktywnych ważne miejsce zajmują programy redukcji /ograniczania szkód (zdrowotnych, społecznych ekonomicznych itp.) dla osób uzależnionych oraz programy postrehabilitacji dla osób uzależnionych. Uzupełniają one proces wychodzenia z uzależnienia poprzez utrwalanie efektów leczenia oraz wsparcie w procesie reintegracji społecznej. Ich zakres obejmuje wsparcie terapeutyczne (grupy wsparcia, grupy zapobiegania nawrotom choroby, konsultacje), pomoc w uzyskaniu dodatkowych kwalifikacji zawodowych (kursy zawodowe), pomoc w uzyskaniu miejsca pracy, mieszkania readaptacyjne oraz hostele.

W województwie śląskim w 2019 roku w poradniach specjalistycznych związanych z profilaktyką, leczeniem i rehabilitacją uzależnień z powodu zaburzeń spowodowanych używaniem środków psychoaktywnych leczyło się 4 795 osób, tym 1 320 osób było pacjentami pierwszorazowymi. W przypadku ponad 67% (w 2018 – ponad 71%, w 2017 – ponad 70%, w 2016 roku 69%) pacjentów główną przyczyną leczenia były zaburzenia zachowania spowodowane naprzemiennym przyjmowaniem kilku substancji psychoaktywnych lub innych substancji psychoaktywnych. Mężczyźni stanowili ponad 2/3 ogółu leczonych²⁹. Liczbę chorych leczonych z zaburzeniami spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych w jednostkach psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej, z uwzględnieniem rodzaju substancji, w latach 2015-2019 przedstawia tabela poniżej.

---

²⁷ Ibidem, s. 155.

²⁸ M. Kowalce *Terapia uzależnienia – krok po kroku*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2020, s.4-6.

²⁹ Na podstawie danych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach, *Leczeni z powodu zaburzeń psychicznych, uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych – ambulatoryjna opieka zdrowotna*, <http://www.katowice.uw.gov.pl>.

**Leczeni z zaburzeniami spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych
w jednostkach psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej w województwie śląskim
w latach 2015-2019**

Wyszczególnienie	Lata				
	2015	2016	2017	2018	2019
Leczeni ogółem w tym:	4 769	4 081	4 201	4 645	4 795
Kilka substancji lub inne substancje psychoaktywne	3 221	2 830	2 943	3 306	3 237
Leki uspokajające i nasenne	510	429	395	448	519
Opiaty	295	264	266	262	286
Używanie tytoniu	351	192	299	194	122
Kanabinole	243	247	251	321	547
Inne substancje pobudzające, w tym kofeina	125	86	99	94	83
Lotne rozpuszczalniki	4	7	3	3	1
Substancje halucynogenne	12	14	10	11	-
Kokaina	8	12	5	6	-

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie danych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, *Leczeni z powodu zaburzeń psychicznych, uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych – ambulatoryjna opieka zdrowotna za lata 2015-2019*, Zdrowie mieszkańców woj. śląskiego w liczbach 2016 (leczeni w jednostkach ambulatoryjnych). www.katowice.uw.gov.pl.

W 2019 roku, podobnie jak w latach poprzednich, w województwie śląskim dominującą grupę wśród pacjentów stanowiły osoby w wieku 30-64 lat, a następnie osoby w wieku 19-29 lat. Strukturę pacjentów z zaburzeniami spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych według wieku, leczonych w jednostkach psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej w latach 2015 – 2019 przedstawia tabela poniżej.

**Struktura pacjentów z zaburzeniami spowodowanymi używaniem środków
psychoaktywnych według wieku, leczonych w jednostkach psychiatrycznej opieki
ambulatoryjnej w latach 2015-2019 (%)**

Grupy wiekowe	Lata				
	2015	2016	2017	2018	2019
0-18	10,15	8,77	8,88	10,70	8,45
19-29	40,74	41,19	39,01	37,55	37,27
30-64	44,66	45,77	48,37	47,60	49,69
65 lat i więcej	4,45	4,26	3,74	4,15	4,59

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Leczeni z powodu zaburzeń psychicznych, uzależnień od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych – ambulatoryjna opieka zdrowotna 2015-2019*, Zdrowie mieszkańców woj. śląskiego w liczbach 2016 (leczeni w jednostkach ambulatoryjnych), www.katowice.uw.gov.pl.

Najbardziej powszechnym typem leczenia uzależnień w Polsce jest terapia stacjonarna oparta na całkowitej abstynencji, prowadzona najczęściej metodą społeczności terapeutycznej. W województwie śląskim na przestrzeni lat 2016-2019 funkcjonowało 8 ośrodków rehabilitacyjnych dla osób uzależnionych od środków psychoaktywnych, w których liczba łóżek wyniosła odpowiednio 274 (w latach 2016-2017), 276 (2018 rok) i 248 (2019 rok). Średnia długość pobytu pacjenta wynosiła 106,6 dnia w 2016 roku, 114,2 dnia w 2017 roku, 102,0 dnia w 2018 roku i 97,2 dnia w 2019 roku. Dane na temat stacjonarnej opieki psychiatrycznej

– ośrodków rehabilitacyjnych dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych w województwie śląskim w latach 2016-2019 roku przedstawia poniższa tabela³⁰.

Stacjonarna opieka psychiatryczna – ośrodki rehabilitacyjne dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych w województwie śląskim w latach 2016-2019

Wyszczególnienie	Lata			
	2016	2017	2018	2019
Liczba zakładów	8	8	8	8
w tym niepublicznych	7	8	8	8
Liczba łóżek	274	274	246	248
na 10 000 ludności	0,6	0,6	0,5	0,5
Chorzy leczeni	746	690	769	776
na 10 000 ludności	1,6	1,5	1,7	1,7
Średnie wykorzystanie łóżek w dniach	294,6	287,5	318,8	304,0
w %	81	78,8	87,4	83,3
Średnia długość pobytu w dniach	106,6	114,2	102,0	97,2
Liczba leczonych na 1 łóżko	2,8	2,5	3,1	3,1

Źródło: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zasoby ochrony zdrowia w województwie śląskim w liczbach*, Katowice 2019, s. 85, www.katowice.uw.gov.pl.

Kolejną formą pomocy dla osób z problemem narkotykowym są mieszkania readaptacyjne. W województwie śląskim mieszkania readaptacyjne prowadzi Stowarzyszenie Promocji Zdrowia i Trzeźwego Stylu Życia „Szansa” w Pławniowicach. W 2015 roku, podobnie jak w roku poprzednim, funkcjonowało 5 mieszkań, natomiast w latach 2016 - 2020 roku było ich 6. Osoby chcące zostać ich mieszkańcami musieli spełnić określone kryteria, tj. pozytywne ukończenie terapii, utrzymywanie abstynencji, przestrzeganie kontraktu, podjęcie pracy i opłacanie mediów³¹. Do kluczowych metod redukcji szkód wśród osób problemowo używających narkotyków należy leczenie substytucyjne, ukierunkowane na zapobieganie zgonom spowodowanym przedawkowaniem i rozprzestrzenianiem się chorób zakaźnych. Substytucja lekowa jest jednym z najskuteczniejszych sposobów ograniczania szkód zdrowotnych związanych z dożylnym przyjmowaniem opiatów. Lekiem najczęściej w tym celu stosowanym jest metadon. Jest to syntetyczna pochodna heroiny, lek pobudzający receptory opioidowe w mózgu (całkowity agonista receptorów opioidowych). Lek ten przyjmuje się doustnie, a jego stężenie we krwi utrzymuje się od 24 do 36 godzin (w przypadku heroiny 3 do 6 godzin), co pozwala na dawkowanie w postaci pojedynczej dawki dobowej³².

Leczenie substytucyjne polega na zastąpieniu substancji nadużywanej lekiem, który ma podobny efekt farmakologiczny i przez to eliminuje objawy abstynencyjne oraz głód, ale nie posiada właściwości euforyzujących. Lek stosowany w leczeniu zastępczym zmniejsza lub blokuje euforyzujące efekty nadużywanej substancji, ma długi okres działania, co zapewnia stabilność pacjenta przy podawaniu go raz dziennie lub nawet rzadziej. Leczenie substytucyjne ma na celu umożliwienie zaprzestania używania substancji, od której pacjent był uzależniony i ograniczenie ryzyka szkód związanych z używaniem. Jest ono obecnie szeroko stosowane w leczeniu

³⁰ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zasoby ochrony zdrowia w województwie śląskim w liczbach*, Katowice 2018, s. 85, www.katowice.uw.gov.pl.

³¹ www.nzozszansa.pl.

³² Serwis Informacyjny Uzależnienia, Jacek Gąsiorowski, *Substytucja jako metoda pomocy osobom z problemem narkotykowym*, Warszawa, 2018, s. 32.

uzależnienia od opioidów³³. Terapia substytucyjna w połączeniu z oddziaływaniami psychospołecznymi ma na celu poprawę stanu zdrowia i funkcjonowania społecznego osób uzależnionych od opioidów. Większość pacjentów programów substytucyjnych realizowanych w Polsce oprócz przyjmowania leku uczestniczy w grupowych i indywidualnych zajęciach, ukierunkowanych na utrzymanie motywacji do terapii, wsparcie psychologiczne, poprawę relacji z rodziną oraz uczenie się nowych umiejętności³⁴.

W województwie śląskim działają dwa programy leczenia substytucyjnego realizowane w formie ambulatoryjnej w Poradni Terapii Uzależnień od Substancji Psychoaktywnych i Współuzależnień Szpitala Specjalistycznego w Chorzowie oraz w NZOZ Poradnia Ds. Uzależnień w Częstochowie. Aktualnie na terenie kraju działa 25 programów leczenia substytucyjnego (24 realizowane w trybie ambulatoryjnym i 1 realizowany w trybie stacjonarnym)³⁵.

Choroby zakaźne związane z używaniem narkotyków

Od wdrożenia badań w 1985 roku do 31 grudnia 2019 roku, przy uwzględnieniu korekt i uaktualnień danych, w tym eliminacji podwójnie zarejestrowanych przypadków, stwierdzono zakażenie HIV u 25 544 obywateli Polski i u osób innego obywatelstwa przebywających na terenie Polski. Wśród ogółu zarejestrowanych zakażonych było co najmniej 6 391 zakażonych w związku z używaniem narkotyków, 1 891 zakażonych poprzez kontakt heteroseksualny oraz 4 063 poprzez kontakt seksualny pomiędzy mężczyznami. Ogółem odnotowano 3 741 zachorowań na AIDS, z czego 1 424 chorych zmarło³⁶.

W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2019 roku zarejestrowano 1 615 nowo wykrytych zakażeń HIV, 100 zachorowań na AIDS oraz 18 zgonów osób chorych na AIDS. Zgłoszenia te napłynęły i zostały zweryfikowane w 2019 roku³⁷.

Liczba przypadków HIV, AIDS i zgonów zarejestrowanych w latach 2016-2019 roku według prawdopodobnej drogi transmisji

Droga transmisji	2016			2017			2018			2019		
	HIV	AIDS	Zgony	HIV	AIDS	Zgony	HIV	AIDS	Zgony	HIV	AIDS	Zgony
Kontakty homoseksualne (mężczyźni)	359	37	7	383	25	5	310	24	3	359	19	2
Stosowanie narkotyków w iniekcjach	39	28	9	39	23	4	25	11	4	19	8	1
Kontakty heteroseksualne	105	27	7	124	17	4	69	15	4	95	23	5
Zakażenia wertykalne (matka-dziecko)	2	-	-	3	-	-	2	1	1	5	-	-
Zakażenia jatrogenne	1	-	-	1	-	-	2	1	-	2	-	-
Inna / brak danych	764	21	6	976	55	11	867	56	17	1 135	50	10
Razem	1 270	113	29	1 526	120	24	1 275	108	29	1 615	100	18

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce w latach 2016 -2019 roku, www.pzh.gov.pl.

³³ A. Bisaga, M., *Wojnar Farmakologiczne leczenie uzależnień*, W: *Uzależnienie od narkotyków. Poradnik dla terapeutów*, praca zbiorowa pod red. P. Jabłoński. B. Bukowska, J. Czabała, Warszawa, 2012, s. 148.

³⁴ B. Bukowska, *Leczenie substytucyjne – stare problemy i nowe wyzwania*, W: *Świat problemów*, Warszawa, 2018, s. 3.

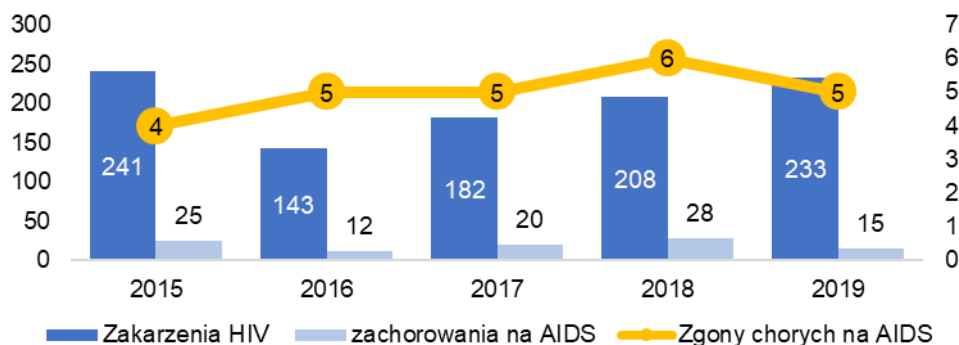
³⁵ www.kbnp.gov.pl.

³⁶ Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce, *Informacja z 31 grudnia 2019 r.*, www.pzh.gov.pl.

³⁷ Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce w 2016-2018 roku, www.pzh.gov.pl.

W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2019 roku w województwie śląskim zgłoszono 233 nowo wykrytych zakażeń wirusem HIV (w 2018 – 208; w 2017 – 182; w 2016 – 143; w 2015 – 241), 15 zachorowań na AIDS (w 2018 roku – 28; w 2017 – 20; w 2016 – 12; 2015 – 25) oraz 5 zgonów chorych na AIDS (w 2018 – 6, w 2017 roku – 5; w 2016 – 5; w 2015 – 4). Podkreślić należy, że dane w poszczególnych latach mogą się różnić, co jest związane z systemem sprawozdawania przypadków zakażeń³⁸. Zakażenia HIV, zachorowania na AIDS i zgony chorych na AIDS w latach 2015-2019 w województwie śląskim ³⁹.

Zakażenia HIV, zachorowania na AIDS i zgony chorych na AIDS w latach 2015-2019 w województwie śląskim

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce*, www.pzh.gov.pl.

Sars Cov-2 – pandemia a użytkownicy narkotyków

Analizując ryzyko infekcji wirusem Sars Cov-2, użytkownicy narkotyków narażeni są na nie w podobnym stopniu, co członkowie populacji ogólnej. Istnieją jednakże zagrożenia potencjalne zwiększające to ryzyko, które wynikają z problemów zdrowotnych użytkowników opioidów i są związane z prowadzonym przez nich stylem życia. Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii wydało komunikat, w którym zwraca uwagę, że rozpowszechnienie przewlekłych schorzeń wśród użytkowników narkotyków powoduje, iż są oni szczególnie narażeni na poważne choroby układu oddechowego w przypadku zachorowania na Covid-19. Są to m.in.:

- wśród osób przebywających na leczeniu odwykowym notuje się duże rozpowszechnienie przewlekłej obturacyjnej choroby płuc (POCHP) i astmy;
- wśród pacjentów iniekcyjnych oraz użytkowników kokainy obserwuje się dużą zachorowalność na choroby układu krążenia;
- metamfetamina powoduje zwężenie naczyń krwionośnych, co może przyczyniać się do uszkodzeń układu oddechowego;
- wśród iniekcyjnych użytkowników narkotyków obserwuje się duże rozpowszechnienie HIV, wirusowego zapalenia wątroby oraz nowotworów wątroby, które osłabiają układ immunologiczny;
- palenie tytoniu i uzależnienie od nikotyny to powszechne zjawiska wśród niektórych grup użytkowników narkotyków. Mogą one zwiększać ryzyko wystąpienia jeszcze poważniejszych konsekwencji.

Głównym skutkiem używania opioidów, np. heroiny, stwarzającym zagrożenie dla życia, jest spowolnienie, a w efekcie zatrzymanie pracy układu oddechowego. W efekcie obecnej pandemii

³⁸ Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce*, www.pzh.gov.pl

³⁹ Ibidem.

początkowo wystąpiło ryzyko zakłóceń w dostępie do służb pomocowych w obszarze przeciwdziałania narkomanii, sterylного sprzętu do używania narkotyków oraz podstawowych leków. Korzystanie z tego samego sprzętu do wdychania, palenia elektronicznych papierosów bądź sprzętu do iniekcji skażonego wirusem zwiększa ryzyko infekcji oraz przyczynia się do rozprzestrzeniania wirusa, choć nie jest dokładnie zbadane, jakich rozmiarów zagrożenia niosą ze sobą takie praktyki⁴⁰.

W kwietniu 2020 roku Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii KBPN we współpracy z EMCDDA rozpoczęło badanie mające na celu przyjrzenie się sytuacji systemu pomocy osobom uzależnionym w czasie epidemii koronawirusa. EMCDDA przygotowało ankietę dla Reitox Focal Pointów dotyczącą zebrania informacji na temat pandemii w krajach Unii Europejskiej. Centrum Informacji KBPN wykorzystało ankietę, po odpowiednich modyfikacjach, do przeprowadzenia analizy na potrzeby naszego kraju. Celem krajowego badania była szybka ocena sytuacji wpływu epidemii Covid-19 na wzory używania narkotyków, szkody przez nie wyrządzone oraz poziom świadczonych usług pomocowych. W kwietniu Centrum Informacji KBPN rozesłało ankietę do placówek pomocowych w Polsce zajmujących się osobami uzależnionymi od narkotyków, przede wszystkim do placówek leczniczych i programów redukcji szkód (informacje zwrotne otrzymano od 54 podmiotów). Ankieta została także umieszczona na stronie Centrum Informacji KBPN. Jednym z głównych pytań badawczych była kwestia dotycząca zapotrzebowania na usługi lecznicze. Pytano respondentów, czy w ich opinii zaszły zmiany w zgłaszalności do leczenia uzależnień od narkotyków od momentu wprowadzenia w Polsce działań zaradczych wobec epidemii koronawirusa.

Ze wstępnych wyników badania⁴¹ zrealizowanego przez Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii KBPN i EMCDDA na temat wpływu epidemii Covid-19 na system pomocy w Polsce wynika, że od momentu wprowadzenia w kraju działań zaradczych wobec epidemii obniżona została dostępność do leczenia uzależnienia od narkotyków. W największym stopniu odnosi się to do placówek stacjonarnych i dziennych, ale również zmniejszyła się dostępność leczenia ambulatoryjnego. Te ostatnie zostały na początku pandemii zmuszone do istotnej zmiany sposobu pracy – przeniesienie dużej części działań w trybie on-line. Uszczegóławiając, 63% osób badanych odpowiedziało, że nastąpił spadek liczby osób podejmujących leczenie z powodu narkotyków, a 11,1% zasygnalizowało wzrost. Największy odsetek osób (37%) wskazał na wysoki spadek zgłaszalności do leczenia z powodu narkotyków. Wyniki badania pokazują, że w efekcie epidemii mniej osób podejmowało leczenie z powodu narkotyków. Jedną z głównych przeszkód prawdopodobnie było ograniczenie oferty leczniczej dla osób potrzebujących pomocy. Jeśli chodzi o leczenie substytucyjne, programy metadonowe utrzymywały swoją podstawową działalność dzięki podjęciu decyzji o wydawaniu leku na dłuższe okresy, ograniczono lub zlikwidowano natomiast dodatkowe działania adresowane do pacjentów (np. terapię). Usługodawcy dokonali zmiany w zdalnym świadczeniu usług pomocowych (np. dostęp on-line, telefon, wideorozmowy itp.), od momentu wprowadzenia wiosną 2020 roku tzw. lockdownu nastąpił duży wzrost tego typu pomocy. 80% badanych podmiotów wprowadziło nowe działania do swoich placówek – przede wszystkim zdalne usługi za pomocą systemów teleinformatycznych. W zakresie działań dotyczących redukcji szkód zauważono poważne ograniczenia. Programy redukcji szkód rozwinęły nowe formy pomocy, które wcześniej nie były potrzebne, jak np. dystrybucja jedzenia czy sprzętu ochronnego, czy zapewnienie pomocy osobom bezdomnym.

---

⁴⁰ A. Malczewski, *Epidemia Covid-19 a system pomocy osobom uzależnionym*, w: Serwis Informacyjny Uzależnienia nr 2 (90) 2020, s. 19-27.

⁴¹ Ibidem.

Głównymi przeszkodami i wyzwaniem dla podmiotów prowadzących leczenie uzależnienia od narkotyków i redukcję szkód są wyzwania w obszarze bezpieczeństwa z powodu pojawienia się koronawirusa. Należą do nich:

- zapewnienie bezpieczeństwa pracownikom podmiotów prowadzących leczenie uzależnienia poprzez wprowadzenie procedur chroniących pacjentów przebywających w placówce,
- nieograniczony dostęp do środków ochrony osobistej i szeroki dostęp do teleporad zarówno psychiatrycznych, jak i psychoterapeutycznych,
- przystosowanie pomieszczeń poradni, oddziałów do przyjmowania pacjentów zakażonych (śluzy, izolatki, sprzęt ochronny),
- szeroki dostęp do testów na obecność aktywnego zakażenia Covid-19 i przebycia zakażenia, nabycie odporności,
- zapewnienie leczenia substytucyjnego osobom poddanym kwarantannie lub zakażonym,
- kontrola stanu zdrowia każdego pacjenta w momencie przekraczania progów placówki (temperatura, kontrola zakrycia twarzy i nosa od początku epidemii) przez dodatkowego pracownika dyżurującego przy drzwiach wejściowych.

Kolejną grupę problemów stanowiły formy pracy z osobami uzależnionymi i ich bliskimi, w związku ze zmianą metod pracy, czyli:

- brak kontaktu z rodziną pacjenta ze względu na wstrzymane odwiedziny w oddziale,
- brak terapii grupowej,
- trudność w przyjmowaniu pacjentów pierwszorazowych,
- budowanie relacji terapeutycznej na odległość,
- znaczne ograniczenie indywidualnych sesji terapeutycznych.

Przedstawiona powyżej analiza jest próbą pierwszego bardzo ogólnego opisu wpływu epidemii na system pomocy osobom uzależnionym w naszym kraju. Dostęp do leczenia i programów redukcji szkód ulega zmianie w zależności od rozwoju epidemii i stanu wprowadzanych obostrzeń, co z pewnością będzie przedmiotem dalszych badań i analiz.

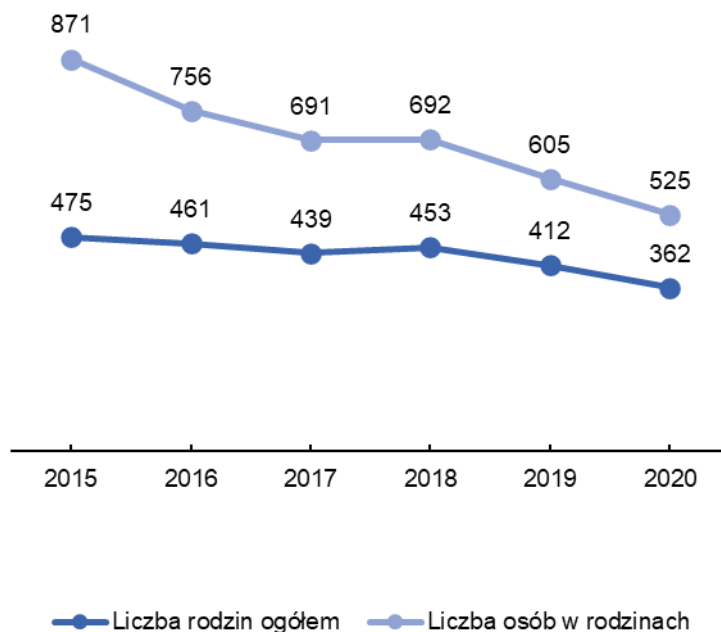
Sytuacja życiowa osób i rodzin z problemem narkotykowym w województwie śląskim

W rodzinie z problemem narkomanii, co najmniej jeden z członków stosuje środki psychoaktywne, co ma wpływ na sytuację życiową jego i jego rodziny. Osoby uzależnione od narkotyków, to przeważnie młodzi ludzie w okresie adolescencji lub wczesnej dorosłości. Związane z tą sytuacją nieprawidłowości wywierają negatywny wpływ na pozostałych członków rodziny, zarówno dorosłych jak i dzieci, powodując problemy zdrowotne, psychologiczne, społeczne i materialne. Do najistotniejszych problemów będących skutkiem uzależnienia należą szkody społeczne i rozwojowe, jakie zachodzą u dzieci z rodzin z problemem uzależnienia oraz problemy związane z readaptacją społeczną osób uzależnionych od innych substancji psychoaktywnych. W związku z uzależnieniem rodzica bądź rodziców/opiekunów, czy innych bliskich, którzy nie spełniają swoich ról opiekuńczo-wychowawczych, dzieci żyją w ciągłym stresie, napięciu i doświadczają wielu trudnych sytuacji powodujących cierpienie oraz poczucie braku bezpieczeństwa emocjonalnego i fizycznego. W konsekwencji powoduje to liczne zaburzenia emocjonalne i psychiczne takich dzieci, co stawia przed jednostkami systemu oświaty, pomocy społecznej i pieczy zastępczej odpowiedzialne zadania mające na celu stosowanie odpowiedzialnych oddziaływań terapeutycznych i naprawczych.

Statystyki dotyczące świadczeń pomocy społecznej udzielanych osobom i rodzinom z powodu narkomanii prowadzone są przez ministerstwo właściwe do spraw pomocy społecznej. W latach

2015-2020 w województwie śląskim, podobnie jak w całej Polsce, obserwuje się systematyczny spadek liczby rodzin i osób w tych rodzinach objętych z tego powodu pomocą społeczną.⁴²

Liczba rodzin i osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej udzielone z powodu narkomanii w województwie śląskim w latach 2015-2020

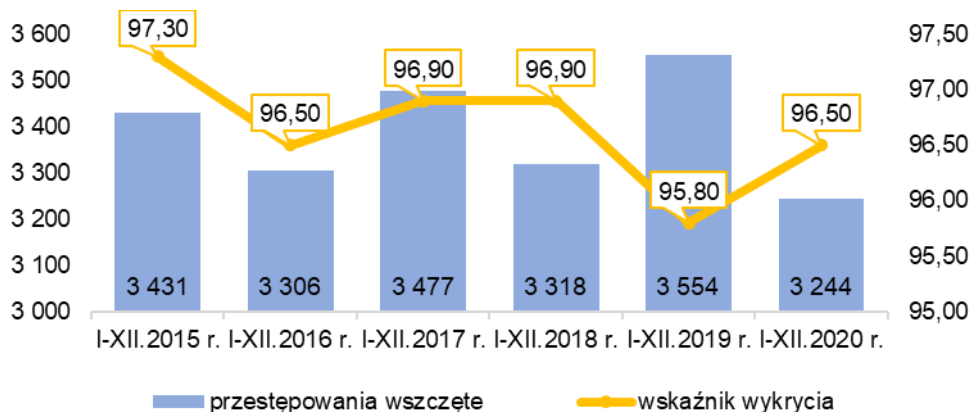
Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie: danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Sprawozdania MPiPS-03, www.mpips.gov.pl oraz danych z Centralnej Aplikacji Statystycznej.

Przestępczość związana z narkotykami

Dane statystyczne Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach wskazują na stabilizację liczby wykrytych przestępstw z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Przestępstwo wykryte jest to stwierdzone przestępstwo, w którym ustalono przynajmniej jedną osobę podejrzaną i udowodniono jej popełnienie przestępstwa w zakończonym postępowaniu przygotowawczym. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw, określający stosunek procentowy liczby przestępstw wykrytych (łącznie z wykrytymi po podjęciu z umorzenia) do ogólnej liczby przestępstw stwierdzonych powiększonej o liczbę przestępstw wykrytych po podjęciu postępowań umorzonych w latach ubiegłych, w badanym okresie również pozostaje na podobnym poziomie. Postępowanie wszczęte i wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw w województwie śląskim w latach 2015-2020, prezentuje poniższy wykres.

⁴² Sprawozdania MPiPS-03 za lata 2015-2019, www.mpips.gov.pl.

Postępowania wszczęte i wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w województwie śląskim w latach 2015-2020

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na podstawie Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach, *Informacja o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego styczeń - grudzień 2015-2020 r. województwo śląskie*.

Od 2016 roku w województwie śląskim obserwuje się spadek liczby nieletnich sprawców przestępstw, w tym również z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii przy jednoczesnym wzroście odsetka sprawców przestępstw „narkotykowych” w ogólnej liczbie nieletnich sprawców przestępstw. Wykres poniżej prezentuje dane dotyczące nieletnich sprawców przestępstw i wskaźnik udziału nieletnich sprawców przestępstw z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w ogólnej liczbie nieletnich sprawców przestępstw w województwie śląskim w latach 2015-2020.

Nieletni sprawcy przestępstw w województwie śląskim i wskaźnik udziału nieletnich sprawców przestępstw z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w ogólnej liczbie nieletnich sprawców przestępstw w województwie śląskim w latach 2015-2020

Źródło: Ibidem.

III. ZADANIA ZREALIZOWANE PRZEZ SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO Z ZAKRESU PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII W 2020 ROKU

Zadania wykonane w 2020 roku stanowiły realizację misji głównej *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020* tj. Przeciwdziałanie narkomanii w województwie śląskim, zgodnie z wyznaczonymi celami operacyjnymi:

1. Edukacja publiczna w zakresie przeciwdziałania narkomanii.
2. Wzmacnianie oddziaływań profilaktycznych.
3. Wzmacnianie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków i ich rodzin.
4. Badanie i monitorowanie problemów związanych z narkotykami i narkomanią.

Realizując zadania współpracowano z podmiotami działającymi w obszarze ochrony zdrowia, polityki społecznej, wymiaru sprawiedliwości, oświaty, administracji samorządowej, organami ścigania oraz z organizacjami pozarządowymi.

Beneficjentami realizowanych przedsięwzięć w ramach *Programu* byli mieszkańcy województwa śląskiego, w szczególności:

- dzieci i młodzież, w tym z grup podwyższonego ryzyka oraz ich rodzice/opiekunowie,
- osoby dorosłe, w tym z grup ryzyka,
- rodziny z problemem narkotykowym,
- osoby uzależnione od narkotyków i współuzależnione,
- instytucje i organizacje pozarządowe działające w obszarze przeciwdziałania narkomanii,
- przedstawiciele służb pracujących na rzecz przeciwdziałania narkomanii.

W 2020 roku dokonano analizy sprawozdań z realizacji zadań dofinansowanych z budżetu Województwa Śląskiego w latach poprzednich w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz prowadzono kompleksowe kontrole merytoryczno-finansowe.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego w 2020 roku na realizację zadań z zakresu zwalczania narkomanii opisanych poniżej wydatkował środki finansowe w łącznej kwocie 1 498 956,22 zł.

Edukacja publiczna w zakresie przeciwdziałania narkomanii

W 2020 roku na rzecz doskonalenia umiejętności zawodowych osób zajmujących się problematyką uzależnienia od narkotyków zorganizowano następujące przedsięwzięcia:

- dwudniowe szkolenie pn. *Problem używania substancji psychoaktywnych przez adolescenta*,
- cykl szkoleniowy (2x2 dni) pn. *Motywowanie do zmiany osobę uzależnioną i jej rodzinę*,
- dwudniowe szkolenie pn. *Leczenie i rehabilitacja osób uzależnionych od narkotyków*.

Organizacja spotkań umożliwiła wzrost wiedzy, umiejętności oraz kwalifikacji zawodowych a także wymianę doświadczeń osób pracujących w obszarze zwalczania narkomanii.

W szkoleniach uczestniczyło **80** osób, w tym przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, pracownicy punktów konsultacyjnych, służby więziennej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, terapeuci, kuratorzy sądowi, policja oraz

przedstawiciele organizacji pozarządowych. Zgodnie z wynikami przeprowadzonej ewaluacji średnia ocen przedmiotowych szkoleń, uwzględniająca m.in. zawartość merytoryczną oraz przydatność dla pracy zawodowej wyniosła 4,55 w pięciopunktowej skali.

Zarówno w drugim kwartale 2020 roku jak i czwartym kwartale 2020 roku panująca sytuacja epidemiologiczna, ze szczególnym uwzględnieniem województwa śląskiego spowodowała realne ryzyko dla zdrowia i bezpieczeństwa uczestników, organizatorów i realizatorów przedmiotowych szkoleń oraz w konsekwencji, brak możliwości realizacji szkoleń na uprzednio ustalonych warunkach i w umówionych terminach.

Ponadto, ze względu na panujący w kraju stan epidemii, nie podjęto współpracy z regionalnymi partnerami w realizacji przedsięwzięć edukacyjnych o charakterze spotkań w przestrzeni publicznej.

Wzmacnianie oddziaływań profilaktycznych

W 2020 roku kontynuowano współpracę z gminami województwa śląskiego, w zakresie wzmacniania oddziaływań prowadzonych wobec dzieci i młodzieży oraz ich rodzin w ramach działalności placówek wsparcia dziennego, w oparciu o ustawę z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zamysłem działania było wzmocnienie samorządów lokalnych, które nie posiadają wystarczających środków finansowych koniecznych do utrzymania stosownego do występujących potrzeb systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień. Na powyższe zadanie pomoc z budżetu Województwa Śląskiego mogły uzyskać gminy województwa śląskiego, których dochody uzyskane z tytułu koncesji na detaliczną sprzedaż napojów alkoholowych w 2019 roku nie przekroczyły kwoty 200 000,00 złotych.

Uchwałą Zarządu Województwa Śląskiego ogłoszony został konkurs dla gmin i powiatów województwa śląskiego pod nazwą *Wspieranie lokalnych systemów profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim w 2020 roku*. Wzmacnianie oddziaływań z zakresu profilaktyki uzależnień realizowane było w ramach zadania konkursowego nr 2: *Wzmocnienie działalności funkcjonujących placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży na terenie województwa śląskiego*. Obejmowało ono m.in. socjoterapię i/lub organizację zajęć/programów profilaktyki uzależnień od alkoholu i narkotyków (działanie obowiązkowe). W konkursie preferowane były projekty obejmujące realizację programów rekomendowanych zalecanych w ramach *Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego* lub/i o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności. Złożone wnioski poddane zostały ocenie formalnej, a następnie ocenie merytorycznej komisji konkursowej powołanej przez Zarząd Województwa Śląskiego. Sejmik Województwa Śląskiego podjął decyzję o udzieleniu pomocy finansowej gminom województwa śląskiego z przeznaczeniem na wykonanie 14 zadań. Ich realizacja przyczyniła się m.in. do:

- zapewnienia opieki ponad 600 podopiecznym, m.in. poprzez udział w zajęciach opiekuńczych, edukacyjnych i rozwojowych oraz organizację czasu wolnego,
- wsparcie w sprawowaniu opieki nad dzieckiem dla ponad 130 rodziców – podopiecznych świetlicy,
- urozmaicenia oddziaływań świetlicowych wobec dzieci i młodzieży,
- umożliwienia podopiecznym placówek możliwości wzięcia udziału w zajęciach, pozwalających na rozwijanie uzdolnień, umożliwiających podejmowanie różnych działań, pokazujących nowe obszary zainteresowań,

Raport z wykonania w 2020 roku
Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020

- kontynuacji prowadzenia programów edukacyjnych, wychowawczych oraz profilaktycznych, przeciwdziałających negatywnym zjawiskom wśród dzieci i młodzieży takim jak uzależnienia oraz przemoc,
- udostępnienia podopiecznym możliwości wzięcia udziału w zajęciach profilaktycznych z obszaru przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy,
- stworzenia sytuacji do rozwijania różnorodnych zainteresowań dzieci i młodzieży,
- nabycia przez podopiecznych placówek pożądaných umiejętności społecznych niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania w życiu dorosłym,
- zmniejszenia deficytów wychowawczych i edukacyjnych dzieci ze środowisk defaworyzowanych,
- wzmocnienia współpracy podmiotów środowiska lokalnego w obszarze pracy z dzieckiem i rodziną,
- wzmocnienia oddziaływań mających na celu wsparcie rozwoju umiejętności społecznych oraz współdziałania w grupie,
- organizacji zajęć socjoterapeutycznych,
- organizacji działań kompensacyjnych, logopedycznych, informacyjnych.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 października 2020 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii wprowadziło do odwołania konieczność realizowania przez placówki wsparcia dziennego, o których mowa w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, zadań wyłącznie z wykorzystaniem metod i technik porozumienia się na odległość. Sytuacja ta spowodowała konieczność modyfikacji planowanych form wykonania zadań, ale też w części przypadków spowodowała brak możliwości wykonania niektórych zaplanowanych przez dofinansowane placówki.

Wzmacnianie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków i ich rodzin

Wspierając proces leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków w ramach realizacji zadań określonych w Programie przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020 Zarząd Województwa Śląskiego przeprowadził nabór wniosków dla podmiotów wykonujących działalność leczniczą, realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii na terenie województwa śląskiego w 2020 roku. Celem tego działania było podniesienie jakości i zwiększenie dostępności usług świadczonych na rzecz osób uzależnionych oraz zmniejszenie szkód zdrowotnych i społecznych związanych z zażywaniem środków psychoaktywnych poprzez wsparcie rozwoju i modernizacji podmiotów prowadzących działalność leczniczą na rzecz osób uzależnionych od narkotyków lub używających narkotyków w sposób szkodliwy.

W ramach procedury złożone wnioski zostały poddane weryfikacji pod względem celowości, zakresów planowanych działań, oceny posiadanych zakresów rzeczowych, wyceny kosztów zadań oraz terminów ich realizacji.

Zarząd Województwa Śląskiego rozstrzygnął powyższą procedurę, przyznając dotacje w łącznej kwocie 1 294 479,00 zł, z przeznaczeniem na realizację 6 zadań mających na celu wsparcie procesu rozwoju podmiotów prowadzących leczenie i rehabilitację osób uzależnionych od narkotyków lub używających narkotyków w sposób szkodliwy.

Środki dotacyjne, przeznaczone na wykonanie inwestycji ważnych z punktu widzenia świadczenia usług zdrowotnych w zakresie przeciwdziałania narkomanii, pozwoliły na podniesienie poziomu świadczonych usług dla osób uzależnionych od narkotyków i ich rodzin lub bliskich, modernizację zasobów lokalowych i wyposażenia podmiotów prowadzących działalność leczniczą, w których realizowane są programy terapeutyczne i rehabilitacyjne oraz inne świadczenia na rzecz przeciwdziałania narkomanii dla osób uzależnionych i ich rodzin. Zrealizowane przedsięwzięcia zwiększyły komfort pacjentów oraz polepszyły warunki pracy personelu świadczącego pomoc osobom uzależnionym i ich rodzinom.

Badanie i monitorowanie problemów związanych z narkotykami i narkomanią

W zakresie monitorowania problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych przeprowadzono następujące działania:

- Przygotowano *Roczną informację o zrealizowanych lub podjętych zadaniach z zakresu zdrowia publicznego za rok 2019*, w oparciu o art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 roku o zdrowiu publicznym. W opracowaniu ujęto szczegółową analizę dotyczącą realizacji wszystkich zadań z obszaru przeciwdziałania narkomanii i wydatków z nimi związanych na postawie wzoru sprawozdania określonego Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2016 roku w sprawie rocznej informacji o zrealizowanych lub podjętych zadaniach z zakresu zdrowia publicznego.
- w oparciu o art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii, opracowano *Raport z wykonania w 2019 roku Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020*. W opracowaniu przedstawiona została sytuacja epidemiologiczna problemu narkomanii w województwie śląskim w oparciu o dostępne dane oraz wyniki badań, opisano też zadania zrealizowane w 2019 roku, uwzględniając efekty ich wykonania oraz osiągnięte wskaźniki. Na podstawie diagnozy problemu oraz doświadczeń w realizowaniu przedsięwzięć w przedmiotowym obszarze sformułowane zostały wnioski i rekomendacje do prowadzenia działań w 2020 roku.
- przygotowano *Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu przeciwdziałania narkomanii w 2019 roku* sporządzone na podstawie ankiety opracowanej przez Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii oraz koordynowano zbieranie danych z samorządów gminnych dotyczących realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania narkomanii w 2019 roku,

W okresie sprawozdawczym przygotowany został materiał informacyjny pod nazwą *Terapia uzależnienia – krok po kroku*. Materiał ten jest informatorem, który uwzględnia podstawowe informacje na temat problemu uzależnienia oraz przebiegu procesu leczenia uzależnienia.

Przygotowane zostały również *informatory* zawierające m. in. dane na temat organizacji pozarządowych i grup samopomocowych działające na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom, telefonów zaufania, placówek stacjonarnych i ambulatoryjnych prowadzących działalność leczniczą w zakresie przeciwdziałania narkomanii. Materiały zostały przygotowane w celu upowszechnienia informacji dotyczących możliwości uzyskania pomocy przez osoby zagrożone lub uzależnione od substancji psychoaktywnych oraz przez ich rodziny/bliskich.

Jednocześnie, w celu przeprowadzenia inwentaryzacji zasobów i potrzeb w zakresie profilaktyki uzależnień w gminach i powiatach województwa śląskiego

w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego opracowano narzędzie w formie ankiety pn.: *Badanie zasobów i potrzeb w zakresie skutecznej profilaktyki uzależnień w szkołach i innych placówkach realizujących zadania na rzecz dzieci i młodzieży w województwie śląskim*. Uzyskane od jednostek samorządu terytorialnego dane, są wykorzystane w celach diagnostycznych i będą miały istotne znaczenie w procesie opracowania i realizacji wojewódzkich programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii na kolejne lata.

W Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego opracowano materiał pn. *Młodzież a środki psychoaktywne w województwie śląskim. Wybrane aspekty*. Materiał prezentuje m.in. kwestie dotyczące postawy młodzieży wobec zagrożeń dotyczących działania substancji psychoaktywnych na organizm ludzki, wiedzy na temat niebezpieczeństw oraz szkód powodowanych stosowaniem tego typu środków, świadomości ryzyka powodowanych szkód. W opracowaniu ujęto także postawy rodziców wobec używania substancji psychoaktywnych przez młodzież.

W okresie sprawozdawczym prowadzone były prace związane z przygotowaniem *Programu przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim na lata 2021-2030*, będącym programem operacyjnym *Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030*. Program będzie obejmował m.in. określenie podstaw prawnych działań, syntezę przedsięwzięć zrealizowanych w województwie śląskim w latach 2017-2020 w dziedzinie przeciwdziałania narkomanii, opracowanie diagnozy problemów związanych z uzależnieniami w województwie śląskim oraz wskazanie celów Programu i działań strategicznych umożliwiających ich realizację. Po przeprowadzeniu konsultacji społecznych projekt Programu zostanie przedłożony Zarządowi Województwa Śląskiego, a następnie Sejmikowi Województwa Śląskiego.

Wspieranie zadań realizowanych przez organizacje społeczne w ramach konkursu ofert na realizację zadań w zakresie przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim w 2020 roku

Wspieranie zadań z obszaru profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień takich jak wzmocnienie skutecznych oddziaływań profilaktycznych w zakresie problemów używania narkotyków, zwiększanie dostępu do różnych form wsparcia skierowanych do osób uzależnionych od narkotyków i ich rodzin, edukacja publiczna w zakresie zagrożeń i szkód wynikających z używania narkotyków, readaptacja oraz reintegracja społeczna i zawodowa osób uzależnionych lub zachowujących abstynencję stanowi wykonanie zapisów *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017 – 2020*.

Realizując powyższe, Zarząd Województwa Śląskiego ogłosił i przeprowadził dwa konkursy ofert w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

W ramach pierwszego *Konkursu ofert na realizację zadań w zakresie profilaktyki uzależnień w województwie śląskim w 2020 roku*, przewidziano dofinansowanie dwóch zadań konkursowych tj.:

- 1) Upowszechnienie programów profilaktyki uzależnień o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w tym programów rekomendowanych.
- 2) Realizacja programów profilaktyki problemów alkoholowych i narkomanii oraz zachowań ryzykownych o naukowych podstawach lub dowiedzionej skuteczności.

Raport z wykonania w 2020 roku
Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020

W ramach drugiego *Konkursu ofert na realizację zadań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień w województwie śląskim w 2020 roku*, przewidziano dofinansowanie następujących zadań:

- Zadanie konkursowe nr 1: Działalność edukacyjno-profilaktyczna w zakresie szkód powodowanych używaniem środków psychoaktywnych w województwie śląskim, poprzez działania:
  - ✓ Oddziaływania na rzecz zapobiegania szkodom powodowanym używaniem środków psychoaktywnych przez kobiety w ciąży, w szczególności picie alkoholu.
  - ✓ Kampania społeczna promująca trzeźwość.
  - ✓ Działalność informacyjna dotycząca możliwości uzyskania pomocy w zakresie terapii uzależnienia, rehabilitacji i reintegracji.
  - ✓ Promocja dobrych praktyk w zakresie rehabilitacji oraz reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w związku z używaniem środków psychoaktywnych.
  - ✓ Działalność edukacyjno-profilaktyczna na rzecz zwiększania kompetencji wychowawczych rodziców/ opiekunów w zakresie kształtowania właściwych postaw dzieci i młodzieży wobec środków psychoaktywnych.
  - ✓ Wspieranie działalności placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży z uwzględnieniem socjoterapii oraz profilaktyki zachowań ryzykownych, w tym narkomanii.
- Zadanie konkursowe nr 2: Rozwiązywanie problemów alkoholowych w województwie śląskim, poprzez działania:
  - ✓ Wspieranie działalności środowisk abstynenckich.
  - ✓ Wspieranie działań na rzecz osób i rodzin dotkniętych (lub zagrożonych) problemem alkoholowym, w tym przemocy.
  - ✓ Wspieranie działań na rzecz reintegracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu z uwzględnieniem osób przebywających lub opuszczających zakłady penitencjarne.
- Zadanie konkursowe nr 3: Przeciwdziałanie narkomanii w województwie śląskim, poprzez działania:
  - ✓ Wspieranie osób uzależnionych od narkotyków i ich rodzin.
  - ✓ Przedsięwzięcia na rzecz redukcji szkód zdrowotnych i społecznych z zakresu narkomanii.

Do udziału w konkursach uprawnione były organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, których cele statutowe lub przedmiot działalności dotyczą spraw objętych zadaniami określonymi w art. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 roku o zdrowiu publicznym.

Złożone przez podmioty oferty konkursowe zostały poddane ocenie formalnej, a następnie ocenie merytorycznej przez komisje konkursowe, powołane uchwałami Zarządu Województwa Śląskiego. W wyniku przeprowadzenia procedur konkursowych, Zarząd Województwa Śląskiego przyznał dotacje na realizację łącznie 13 zadań z zakresu przeciwdziałania narkomanii w 2020 roku. Zrealizowane zadania przyczyniły się do:

- zwiększenia dostępu do pomocy psychologicznej, terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób dotkniętych problemem narkomanii,

Raport z wykonania w 2020 roku
Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020

- wzmożenia skuteczności oddziaływań terapeutycznych realizowanych wobec osób uzależnionych i ich rodzin, a także wobec osób zagrożonych problemem używania narkotyków,
- pomocy członkom rodzin osób uzależnionych od narkotyków lub osób mających problem w związku z używaniem narkotyków,
- wzmocnienia umiejętności beneficjentów zadań w zakresie zmiany radzenia sobie z negatywnymi schematami myślenia, emocjami, nastrojami,
- uświadomienia sposobu komunikacji w rodzinie z problemem uzależnienia oraz korygowania go odpowiednio do zaistniałych sytuacji,
- zwiększenia umiejętności osób z problemem narkotykowym w zakresie pełnienia ról społecznych,
- rozwinięcia umiejętności współpracy i współdziałania z innymi osobami,
- pogłębienia wiedzy na temat używania narkotyków oraz ich wielowymiarowej szkodliwości,
- nabycia umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych zarówno przez osoby z problemem narkotykowym, jak również przez członków ich rodzin,
- nabycia wiedzy na temat możliwości rozwiązywania problemów związanych z używaniem narkotyków,
- zwiększenia szans na utrzymanie abstynencji osób uzależnionych od narkotyków po zakończonym leczeniu,
- podniesienia jakości oddziaływań w zakresie profilaktyki uzależnień i zachowań ryzykownych,
- upowszechnienia programów profilaktyki uzależnień o naukowych podstawach lub dowiedzionej skuteczności.

Pozostałe działania finansowane z innych źródeł

Obok wyżej opisanych zadań, w 2020 roku prowadzone były przedsięwzięcia finansowane z innych źródeł, korespondujące merytorycznie z celami określonymi w *Programie przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017 – 2020*. Najważniejsze z nich to:

Wspieranie zadań z zakresu przeciwdziałania alkoholizmowi

W 2020 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego przeprowadził procedurę ogłoszenia dwóch konkursów ofert w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.

Konkursy przewidywały dofinansowanie następujących zadań konkursowych tj.:

- Upowszechnienie programów profilaktyki uzależnień o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w tym programów rekomendowanych.
- Realizacja programów profilaktyki problemów alkoholowych i narkomanii oraz zachowań ryzykownych o naukowych podstawach lub dowiedzionej skuteczności.
- Działalność edukacyjno-profilaktyczna w zakresie szkód powodowanych używaniem środków psychoaktywnych w województwie śląskim, poprzez działania:

Raport z wykonania w 2020 roku
Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020

- ✓ Oddziaływania na rzecz zapobiegania szkodom powodowanym używaniem środków psychoaktywnych przez kobiety w ciąży, w szczególności pić alkoholu.
  - ✓ Kampania społeczna promująca trzeźwość.
  - ✓ Działalność informacyjna dotycząca możliwości uzyskania pomocy w zakresie terapii uzależnienia, rehabilitacji i reintegracji.
  - ✓ Promocja dobrych praktyk w zakresie rehabilitacji oraz reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w związku z używaniem środków psychoaktywnych.
  - ✓ Działalność edukacyjno-profilaktyczna na rzecz zwiększania kompetencji wychowawczych rodziców/ opiekunów w zakresie kształtowania właściwych postaw dzieci i młodzieży wobec środków psychoaktywnych.
  - ✓ Wspieranie działalności placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży z uwzględnieniem socjoterapii oraz profilaktyki zachowań ryzykownych, w tym narkomanii.
- Rozwiązywanie problemów alkoholowych w województwie śląskim, poprzez działania:
- ✓ Wspieranie działalności środowisk abstynenckich.
  - ✓ Wspieranie działań na rzecz osób i rodzin dotkniętych (lub zagrożonych) problemem alkoholowym, w tym przemocy.
  - ✓ Wspieranie działań na rzecz reintegracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu z uwzględnieniem osób przebywających lub opuszczających zakłady penitencjarne.

Do udziału w obu konkursach, uprawnione były organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, których cele statutowe lub przedmiot działalności dotyczą spraw objętych zadaniami określonymi w art. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 roku o zdrowiu publicznym. Po przeprowadzeniu konkursów, Zarząd Województwa Śląskiego przyznał dotacje na realizację 13 projektów z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Monitorowanie problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych

W 2020 roku zgodnie z art. 21 pkt 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej opracowano raport *Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2020*. Powyższy dokument powstał na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty województwa śląskiego. Zawiera informacje dotyczące: sytuacji społecznej i demograficznej, liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, przyczyn jej udzielania, zasobów kadrowych i instytucjonalnych, środków przeznaczonych na finansowanie świadczeń oraz dane dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi. W raporcie zamieszczono również informacje na temat liczby osób i rodzin objętych pomocą społeczną z tytułu narkomanii w województwie śląskim.

W 2020 roku opracowano także *Raport wskaźnikowy za lata 2014-2019 z wdrażania przyjętej uchwałą nr V/11/6/2015 Sejmiku Województwa Śląskiego „Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020. Aktualizacja 2015”*. Powyższy raport obejmował m.in. wskaźniki monitoringowe przyjęte dla celu strategicznego 6: Wspieranie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

W 2020 roku opracowano *Strategię Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030*. Powyższy dokument został przyjęty uchwałą nr VII/25/1/2020 Sejmiku Województwa Śląskiego w dniu 16 listopada 2020 r. Strategia w zakresie polityki społecznej stanowi integralną część Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”. Wyznacza kierunki rozwoju regionalnej polityki społecznej na najbliższe lata. Zawiera m.in. diagnozę dotyczącą problemów uzależnień w województwie śląskim wraz z analizą SWOT tego obszaru i prognozą zmian, a także cel strategiczny 6. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie wraz z kierunkami działań.

Edukacja publiczna z obszaru profilaktyki uzależnień

Departament Nadzoru Podmiotów Lecznicznych i Ochrony Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego prowadził kolportaż Serwisu Informacyjnego *Uzależnienia* (rocznik 2020) wśród podmiotów zajmujących się przeciwdziałaniem narkomanii, w tym ROPS, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej dla których podmiotem tworzącym jest Województwo Śląskie oraz organizacje pozarządowe.

IV. PODSUMOWANIE, WNIOSKI I REKOMENDACJE

Przedsięwzięcia realizowane w 2020 roku w ramach *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020* miały na celu zapobieganie używaniu narkotyków oraz ograniczeniu zjawiska narkomanii w województwie śląskim. Rok 2020 był czasem, który został zdominowany przez stan pandemii wirusa Sars Cov-2, co skutkowało koniecznością realizacji obowiązku zachowania dystansu społecznego oraz innych obostrzeń z tym związanych. Zmianie uległo funkcjonowanie różnych instytucji i placówek działających w obszarze wsparcia osób i rodzin uwikłanych w problem uzależnienia od narkotyków. Osoby będące beneficjentami prowadzonych działań znalazły się w nowej, bardzo trudnej sytuacji. Panująca sytuacja epidemiczna spowodowała konieczność modyfikacji zaplanowanych form wykonania zadań, ale też niejednokrotnie uniemożliwiła ich zrealizowanie. Mimo występujących ograniczeń, w okresie sprawozdawczym realizowane zostały przedsięwzięcia na rzecz przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim mające na celu:

- wzmocnienie oddziaływań profilaktycznych wobec różnych grup odbiorców,
- wsparcie osób i rodzin z problemem używania narkotyków,
- wzmocnienie procesu leczenia uzależnienia i współuzależnienia,
- kontynuację procesu modernizacji infrastruktury podmiotów leczniczych prowadzących działalność na rzecz przeciwdziałania skutkom używania substancji psychoaktywnych,
- zwiększenia świadomości społecznej w zakresie właściwego postrzegania problemów narkotyków i narkomanii,
- rozpoznawanie oraz monitorowanie problemów związanych z narkotykami i narkomanią.

Środki finansowe na realizację Programu pochodziły z dochodów uzyskiwanych przez Województwo Śląskie z tytułu wydawania zezwoleń na obrót hurtowy napojami alkoholowymi o zawartości do 18% alkoholu, zgodnie z art. 9³ ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

Mając na uwadze zasadność prowadzonych działań oraz oczekiwane efekty, jak też biorąc pod uwagę dotychczasowe doświadczenie w realizacji zadań na rzecz przeciwdziałania narkomanii, uwzględniając sytuację epidemiczną, w 2021 roku rekomenduje się:

- Wspieranie działalności prowadzonej w szczególności przez organizacje pozarządowe oraz gminy z zakresu profilaktyki uzależnień, z uwzględnieniem oddziaływań profilaktycznych, wdrażających strategię i programy profilaktyki uniwersalnej, selektywnej i wskazującej, przeznaczone dla szerokiego grona odbiorców, w tym dla uczniów, rodziców i wychowawców, osób eksperymentujących, używających ryzykownie i szkodliwie substancji psychoaktywnych. Szczególnie ważne jest promowanie i wspieranie realizacji programów profilaktycznych o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, jak też programów rekomendowanych.
- Systematyczne realizowanie działań na rzecz osób zagrożonych uzależnieniem oraz dotkniętych problemem narkotykowym, w tym w szczególności członków rodzin oraz osób bliskich. Istotne jest umożliwienie dostępu do pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej, wspieranie programów ograniczania szkód zdrowotnych przeznaczonych dla osób używających substancji psychoaktywnych w sposób szkodliwy oraz osób uzależnionych od narkotyków. Ważna jest także realizacja oddziaływań rehabilitacyjnych oraz reintegracja osób uzależnionych od substancji psychoaktywnych.
- Kontynuację procesu modernizacji infrastruktury podmiotów leczniczych prowadzących działalność na rzecz przeciwdziałania skutkom używania substancji psychoaktywnych w celu zapewnienia właściwych warunków lokalowych do prowadzenia działań terapeutycznych, podwyższenia jakości i zwiększenia dostępności do specjalistycznych świadczeń oraz dostosowania pomieszczeń i budynków do przyjęcia pacjentów niepełnosprawnych.
- Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kadry specjalistów, w tym kontynuowanie realizacji szkoleń, konferencji, forów związanych z doskonaleniem zawodowym osób pracujących w tym obszarze, co jest niezbędne do wdrażania i prowadzenia wysokiej jakości działań w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom.
- Kontynuację działań na rzecz edukacji publicznej mieszkańców województwa śląskiego służącej zwiększaniu świadomości społecznej w zakresie niebezpieczeństw związanych z podejmowaniem zachowań ryzykownych i zażywania substancji psychoaktywnych. Narkomania stanowi poważny problem zarówno społeczny jak i medyczny, a związane z nią zagrożenia, wymagają zwiększenia świadomości społecznej w obszarze zagrożeń jakie niesie i konsekwencji jakie powoduje. Istotna jest także edukacja publiczna prowadzona we współpracy z szerokim gronem instytucji i partnerów, jak z np. Komenda Wojewódzka Policji w Katowicach, Wojewódzka Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna w Katowicach.
- Prowadzenie stałego monitoringu i diagnozowanie sytuacji z wykorzystaniem dostępnych analiz i ekspertyz, pozwala rozpoznać m.in. skalę i rodzaj problemów występujących problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych oraz pozwala dokonać oceny ich oddziaływań na różnych płaszczyznach. Ważna jest również stała analiza zadań prowadzonych w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, która pozwoli na wyznaczenie dalszych kierunków działań oraz ich realizację, adekwatną do potrzeb.